

ეროვნათა კავშირის კომიტეტის ორგანო

ფთხილია
სახელმწიფო სტამბა
1920.

შ ი ნ ა რ ს ი :

გვერდი

1. მთლიანი საერობო დებულება	3
2. სათბობი მასალა	4
3. ნარ—აქე—მორიგ საკითხთა გარშემო	6
4. ინჟ. ვ. კაკაბაძე—პროფესიონალური სწავლა-განათლება	10
5. ექიმი ი. ლომოური—ერობა და ერის გაჯანსაღება	16
6. ნარი—ერობის მუშაობა	23
7. ეროვნულ უმცირესობათა უფლებანი	27
8. ი. იმედაშვილი—საერობო მოღვაწეობა	28
9. გრ. სა—ქედელი—პატარა წერილები	31
10. ვანშანი—ეკონომიური კრიზისის გარშემო	36
11. ექიმი გრ. მამამთავრიშვილი—დარიგება ცხენების მოვლა- პატრონობის შესახებ	42
12. ქრონიკა	44
13. კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია	64

ქრონოს

899
5

ორკვირეული საერთო ჟურნალი

ეროვნათა კავშირის კომიტეტის ორგანო

ტფილისი
სახელმწიფო სტამბა
1920.

საეროვო დაბეჭდვა.

დაბეჭდვით შეიძლება ითქვას რომ, ჩვენი რესპუბლიკის მთელი ენერჯის ამუშავება ამ ჟამად თითქმის გადასულია ერობის მოღვაწეობაში. მთელი რიგი კითხვებისა ამ ჟამად სწყდება ერობებში. ერობის მოქმედებასა და უნარზეა დამოკიდებული აღორძინება ყველა იმ დარგთა, რაც ჩვენი ცხოვრების ყოველ დღიურ კითხვას შეადგენს ამ ჟამათ; და უნდა ითქვას ჩვენი ერობის სასახელოთ, რომ მისი მოღვაწენი არ იშურებენ არც ძალას და არც ენერჯიას რომ საქმეს სათანადოთ გაუძღვენ.

ერობის წინაშე დიდი მოთხოვნილებაა წაყენებული და თუ ის ნახევრათ მაინც ასრულებს თავის დანიშნულებას, ეს უკვე დიდი ღვაწლია. რას არ მოსთხოვენ ახლა ერობას? სკოლა უნდა მოაწყოს ერობამ, გზები უნდა გააკეთოს ერობამ, აგარული რეფორმა უნდა გაატაროს ერობამ, ადმინისტრატიული აპარატი უნდა მოაწყოს ერობამ, სამედიკო-სასანიტარო მდგომარეობა უნდა მოავადროს ერობამ და სხვა ათასი რამ. უმთავრესი, რაც ეხლა ცხოვრების პირობების მიერ არის გამოწვეული და რის მოგვარებასაც მოსთხოვენ ერობებს, ეს არის სასურსათო საკითხის მოგვარება. ეს საკითხი ყველაზე რთული და ძნელია იმ პირობებში, როგორშიც ჩვენ ვიმყოფებით ახლა.

ყოველივე ამისთვის საჭიროა ერობის მოქმედება ჩასმული იყვეს ისეთ კალაპოტში, ისეთ ფარგლებში, რომ მან იცოდეს თვისი უფლება-მოვალეობის პირობები. ჯერ კი ეს შეუსრულებელია, არ არის შემუშავებული ერობის დებულებანი. ამიერკავკასიის კომისარიატის მიერ მიღებული დებულებანი რუსეთის ერობისა, ჩვენთვის გამოუსადეგარია და ჩვენი ერობები არც სარგებლობენ ამ დებულებებით. განსაკუთრებით, რაც ხელის შემშლელია მოქმედებისთვის, ეს არის არსებული თემების უფლება-მოვალეობის განუსაზღვრელობა.

ერობათა კავშირის კომიტეტმა იმ თავითვე მიაქცია ყურადღება ასეთ მდგომარეობას, და ამიტომ იყო რომ მან დაიწყო სათემო კანონპროექტი, რომელიც დაიბეჭდა ჩვენი ჟურნალის მეოთხე ნომერში

და რომლის შესახებაც მოთავსებული იყო წერილები ჟურნალ-გაზეთებში. ამ კანონ-პროექტის საბოლოო შესასწორებლათ და მისაღებათ, კომიტეტმა მოიწვია პლენუმის სხდომა ოქტომბრის პირველ რიცხვებში.

ჩვენი რესპუბლიკა აღმშენებლობის ხანაშია; ჩვენ გვაკლია მთლიანი პოლიტიკა, რის გამოც ერობებს (ვგულისხმობთ სამაზრო ერობებს) უხდებათ გეზი მიმართულებისა თვითაამუშაონ და თავის თავზე მიიღონ მრავალ კითხვათა გადაწყვეტა, რაც შეიძლება მთავრობის მთლიან პოლიტიკას არ ეგუება. და რომ ერობათა ცხოვრებაში არ განმეორდეს იგივე მოვლენა, რომ სამაზრო და სათემო ერობის უფლება-მოვალეობანი მჭიდროთ იყოს განსაზღვრული, — უაღრესათ საჭიროა შემუშავდეს ერთი მთლიანი საერთო დებულება, რომ დადებულ იქნას საზღვარი სამაზრო და სათემო უფლება-მოვალეობათა.

დამუშავებულ სათემო კანონ-პროექტისთვის საჭირო იყო სამაზრო ერობის დებულების შემუშავებაც, რომ ამნაირათ ჩვენ გვქონოდა ერთი მთლიანი საერთო დებულება. ამ გარემოებას მიაქცია ყურადღება პლენუმის სხდომამ და ამ ეამად იგი იმუშავებს საერთო ერობის დებულებას.

ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ მალე იქნება დამუშავებული ეს საერთო დებულებაც და მომავალი ერობათა ყრილობა საბოლოოთ მიიღებს მას, რის შემდეგ იგი წარედგინება მთავრობას დასამტკიცებლათ.

ს ა თ ბ ო ბ ი მ ა ს ა ლ ა

სათბობი მასალის კრიზისი მწვავეთ დადგა ჩვენს წინაშე; მას უფრო გააორკეცებს კარზე მომდგარი ზამთარი.

არ იქნა, „წითელ“ ადერბეიჯანთან არ მოხერხდა ეკონომიურ ურთიერთობის დამყარება — ნავთისა და მაზუთის მოცემას აღარ აპირობენ; ადერბეიჯანის მოსკოველი დღევანდელი ხელისუფლები ყოველმხრივ ცდილობენ გაამწვაონ ჩვენსა, ადერბეიჯანსა და საერთოდ რუსეთს შორის მდგომარეობა; ჩვენ წინადაც დარწმუნებული ვიყავით, რომ ბოლშევიკებისათვის პატიოსანი სიტყვა, პირობა არ არსებობს, რომ ისინი თუ შესძლეს ყოველთვის მზად არიან ფეხქვეშ გათელონ

ამა თუ იმ სახელმწიფოსთან დადებული საზავო ვხელშეკრულება, საერთაშორისო უფლება-მოვალეობანი.

მუხანათური თავზე დაცემით, იარაღით ხელში, რომ ვერა გააწყვსრა ჩვენს წინააღმდეგ, ეხლა ჩუმ-ეკონომიურ ბრძოლას მიმართეს; მათი მიზანია ეკონომიურად კიდევ უფრო დაგვასუსტონ; ასეთია მათი იმპერიალისტური სულის კვეთება, მაგრამ ამაოდ, ფიქრობთ ეკონომიურ ფრონტზედაც დამარცხდებიან, საქართველოს დემოკრატია, იმედია, ბოლშევიკების ბლოკადიდანაც გამარჯვებული გამოვა.

ბუნებრივად მდიდარ ჩვენს სახელმწიფო ტერიტორიაზე ყოველგვარი საუნჯე მოიპოვება, მაგრამ ჩვენ სამწუხაროდ ვერ შევძელით მისი გამოყენება, მიზანშეწონილი და სარგებლიანი ექსპლოატაციის ნოწყობა; ღღეს ეს სიმდიდრე დედა-მიწის წიაღში სძევს გაუნძრევლად, თითქოს გვეშინია მისი ხელის შეხებისა, ხომ უტყუარი ნიშნები აღმოჩნდა, ნავთის კახეთში, გურიაში და სხვაგანაც, მაგრამ შევეცადეთ საქმის დაწყებას? სამწუხაროდ არა, ამ მხრივ არაფერი გაგვიკეთებია. ვიცით რომ ღღეს ძნელია საერთო წარმოება, მაგრამ ჩვენი მდგომარეობა ისეთია, რომ უიმისოდ არსებობა გვიჭირს. ტყიბულის ქვანახშირი რკინის გზაზე ღღეს ხომ მაზუთის მაგიერობას სწევს, და ქვანახშირის სათბობით მატარებელი რომ რამოდენიმე საათით გვიან მოდის დანიშნულ ადგილს ეს მაინც და მაინც შედარებით დიდ უბედურებათ არ მიგვაჩნია. მაგრამ ქვანახშირის საჭირო რაოდენობის დამუშავებასაც რომ ვერ ვახრებთ, საქმის მოუწყობლობის და მტკიცე ნიადაგზე დაუყენობლობის გამო! დავანებოთ ქვანახშირს თავი, ავიღოთ შეშა; რატომ უნდა იყოს ჩვენში შეშის კრიზისი, რატომ უნდა ღირდეს ის ბაზარზე საყენი 15—20—25 ათასი მანეთი. განა ჯერ კიდევ რაოდენი ათი წლის განმავლობაში ჩვენი მდიდარი ტყეები ვერ დააკმაყოფილებდნენ რესპუბლიკაში შეშის საჭიროებას; პირდაპირ მიუტოვებელია ჩვენში, რომ ასეთი შეშის მამასისხლობაა; როგორ უნდა მისცეს 5—6 ათასი მანეთი ურემ შეშაში მუშამ, გინდა სახელმწიფო მოხელემ ღღევანდელ დუხჭირ პირობებში?! ღღეს ტყეების ექსპლოატაციის საქმე მიწათ-მოქმედების სამინისტროს ხელშია—ამ უწყებასთან არსებობს სატყეო განყოფილება, რომელიც განაგებს ტყეების საქმეს. აგრეთვე ტყეთა ექსპლოატაციის საქმეში ამა თუ იმ სახით წილი უღღეს მობარაგების მინისტრს. ნუთუ არ შეიძლებოდა თავის დროზე დამზადებულიყო რესპუბლიკისათვის საჭირო შეშა? შეუძლებელი არა არის რა,

მაგრამ ყველაფერს გულგრილად რომ ვეკიდებით და თავის დროზე არ ვღებულობთ ზომებს ის გვტუპავს, გვაჩანავებს ეკონომიურად. რასაკვირველია შეშის დამზადება „პოდრაჩიკებს“ რომ ჩაუგდოთ ხელში, უნდა ვგცოდნოდა რომ, რადგანაც ისინი თავის ჯიბის სიმსუქნეზე უფრო მეტს ფიქრობენ, ვინემ რესპუბლიკის ეკონომიურ მდგომარეობაზე. სახელმწიფო ინტერესი მოითხოვს, რომ სახელმწიფოს ორგანოებმა თვითონ საკუთარი ინიციატივით შესძლონ სახელმწიფო ქონების შესიერად გამოყენება; მისი კერძო მწარმოებლის ხელში ჩაგდება ხერხს ვერ მისცემს, სახელმწიფოს შეშის დამზადებას უნდოდა დიდი მანქანები და სხვა საჭირო ტექნიკური მოწყობილებანი. საჭირო იყო მხოლოდ მუშახელი, ცული და ნაჯახი.

დროა მეტი უნარი და საქმიანობა გამოვიჩინოთ ჩვენი ეკონომიური სიმძიმის შესამსუბუქებლად; ამისთვის უნდა ზრუნავდეს სახელმწიფოს ყველა აპარატები, ყველა მოქმედი სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციები, თორემ რაც დრო მიდის მით უფრო მძიმდება და აუტანელი ხდება ატმოსფერა ეკონომიურ მდგომარეობის გარშემო.

საქართველოს დემოკრატიის ძლიერმა ნების ყოფამ, მისმა განწირულმა სულის კვეთებამ გადაარჩინა რესპუბლიკა პოლიტიკურად, მაგრამ პოლიტიკური გამარჯვება საკმარისი არ არის რესპუბლიკის კეთილდღეობისა და მთლიანობის დასაცავად; საჭიროა ეკონომიური სიმაგრეც, თორემ შესაძლებელია მწარე სინამდვილის დილემა აღიმართოს ჩვენს წინაშე.

ერთხელ კიდევ მოუწოდებთ რესპუბლიკის ყველა ცოცხალ ძალებს: ერობებისა და ქალაქის თვითმართველობებს, სხვა და სხვა უწყებებს, და ყველა საზოგადო ორგანიზაციებს სოლიდარულად, ხელიხელ ჩაკიდებული, მეტის ენერგიით და სიჩქარით ებრძოლონ მოსალოდნელ ეკონომიურ უბედურებას.

მორიგ საკითხთა გარშემო.

საგზაო ნატურალი ბეგარა.

ერთი უცნაური ჩვეულება თითქოს განმტკიცდა და საბოლოოდ დამკვიდრდა ჩვენში. ვინ არ იცის, რომ დამფუძნებელი კრება, როგორც უმაღლესი

საკანონმდებლო ორგანო იხილავს და სწყვეტს ყოველგვარ დიდ მნიშვნელოვან და რესპუბლიკისათვის საარსებო საკითხებს.

მაგრამ ჩვენში სწორეთ ისეთმა ჩვეულებამ მოიკიდა ფეხი, რომელიც ვერ გამართლდება ვერავითარი მოვლენებით. მრავალს ჰგონია, რომ რომელიმე კანონისთვის სავსებით საკმარისია მისი დამუშავებელ კრებაში განხილვა და მიღება. პრესაში-ძლიერ იშვიათად თუ ნახავთ წერილებს ამ კანონთა შესახებ. მიიღო დამფუძნებელმა კრებამ დეკრეტი-და გათავდა. პრესა-კი სდუმს. თუ ღმერთმა ქნა და რომელიმე დეკრეტისა ან კანონის შესახებ მოხდა დამფუძნებელ კრების ფრაქციათა შორის შეტაკება, მაშინ უეჭველია ეს სჯა-ბაასი გადმოდის პრესაშიც, რადგან ყოველი ფრაქცია ესწრაფვის, რაც შეიძლება საჩქაროთ გადაუშალოს მკითხველებს თვისი თვალსაზრისი ამა თუ იმ საკითხის შესახებ და მით თავის პოზიციაც გაამართლოს.

ხოლო თუ ასეთ შეჯახებას ადგილი არა აქვს, მაშინ კანონისა ან დეკრეტის მიღება ისე ჩუმადა ხდება და ფართე საზოგადოებისათვის ის იმდენათ უცნობია, რომ დიდი ხნის განმავლობაში ბევრმა არც კი იცის ამა თუ იმ კანონის მიღების შესახებ.

შეიძლება გვითხრან დამფუძნებელ კრების სხდომების ანგარიშები ხომ იბეჭდება, როგორც ცალკე წიგნებად, ისე პრესაშიდაცო. მაგრამ ამაზე უნდა მოვახსენოთ შემდეგი: ჯერ-ერთი სტენოგრაფიული ოქმების ანგარიში ვერ არის ყველასათვის მისაწდომი და მით უფრო მასისათვის-ფართე საზოგადოებისათვის და მეორეც—პრესაც, თუ გამწვავებული კამათი არ არის რომელიმე საკითხის შესახებ—სხდომის ანგარიშს ბეჭდავს ხოლმე შემდეგი სახით: „ესა და ეს მოახსენებს კრებას ამა და ამ კანონს ან და დეკრეტს“ და მეტი არაფერი. არ არის მოყვანილი არც შინაარსი კანონისა და არც მისი დებულებები და ამ რიგათ იბეჭდება ანგარიშები ჩვენ ქურონალ-გაზეთებში. მრავალი საყურადღებო და მნიშვნელოვანი დეკრეტი თუ კანონი ამიტომ სრულებით უცნობი ხდება ფართე საზოგადოებისათვის.

ეჭვს გარეშეა ამ გარემოებას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს. ჩვენმა პრესამ ამ გარემოებას დიდი ყურადღება უნდა მიაქციოს და მიიღოს სათანადო ზომები ამ ნაკლის გამოსასწორებლად.

სავსებით ამ გვარივე ბედი ეწვია იმ დიდ და ფრიად მნიშვნელოვან დეკრეტს, რომელსაც საგზაო ნატურალური ბეგარა ეწოდება. ჩვენი რესპუბლიკისათვის ამ დეკრეტს იმდენათ დიდი მნიშვნელობა აქვს, რომ მასზე შეჩერება, მისი განმარტება ფართე საზოგადოებისათვის პარდაპირ აუცილებელი უნდა ყოფილიყო. სხვა რომ არა იყოს რა ჩვენ ძალიან კარგათ ვიცით ის საშინელება, რომელიც ამ დარგში არსებობს. საბჭოთა რუსეთში. გაფუჭებულია გზები, ხიდები დანგრეული, ბოგირები აშლილი, რკინის გზა საშინელ მდგომარეობაშია და ყოველივე ეს ამწვავებს იმ, ისედაც დიდ ეკონომიურ კრიზისს, რომელიც გამეფებულია საბჭოთა რუსეთში. საბჭოთა მთავრობამ თითქოს მიიღო ექსტრა-ორდინალური ზომები ამ უბედურების შესანელებლად. დიდი ხანი არ არის მას შემდეგ რაც ჩვენ გაფაციცებით თვალ-ყურს ვადევნე-

ბლით რუსეთის მშრომელი არმიის (трудова я армия) მუშაობის ცნობებს. რუსეთი ამგვარ საშინელებას აშკარათა გრძნობს.

ამავე დროს ჩვენში ტარდება ისეთი კარდინალური სახის დეკრეტი, როგორც საგზაო ნატურალი ბეგარაა და ჩვენი პრესა კი სდუმს. ცხადია ჩვენი გზების მდგომარეობა არც იმდენათ სანატრელ პირობებშია, რომ მის გაუმჯობესებაზე ფიქრი და ზრუნვა ზედ-მეტ ბარგათ მიგვაჩნდეს. პირიქით გზების მდგომარეობა ჩვენში სწორეთ, რომ ვერ არის დაყენებული სასურველ დონეზე და ეს გარემოება იწვევს დამფუძნებელ კრების მიერ ისეთი ნაბიჯის გადადგმას როგორც ნატურალი ბეგრის შემოღება არის.

ჩვენთვის გზატკეცილების საკითხს ფრიად დიდი მნიშვნელობა აქვს. მას სჭირდება სერიოზული ყურადღების მიქცევა და გარკვევა.

დასავლეთ ევროპის ქვეყნებმა დიდი ხანია, რაც ეს შეიგნეს და საგზაო ნატურალი ბეგარა შემოიღეს. და ამან ცხადია ფრიად დიდი სარგებლობა მოუტანა მათ. ამიტომ არის სწორედ, რომ ბევრ ქვეყნებში გზებისა და შარავზების სიმრავლე ჩვენსას აღემატება 25-50 ჯერ.

ძალიან კარგი ჰქნა მთავრობამ, რომ ამ საკითხს ასე საჩქაროთ მიაქცია ყურადღება და მის გასაუმჯობესებლათ ასეთი აქტიური ნაბიჯი გადადგა. მით უმეტეს დღევანდელ პირობებში, როდესაც თვითეულ სახელმწიფოს განსაკუთრებით კი ჩვენ, გვჭირდება ჩვენივე თავის გამოკვება საკუთარივე სურსათით. ყველას კარგათ მოეხსენება, რომ საზღვარ-გარეთი ჩვენ იშვიათად გვაწვდის პირველ საჭიროების სანოვაგესა და ამიტომაც გვჭირდება შიგნითვე შევქმნათ ისეთი პირობები, რომ ხალხის დამშევა არ მოხდეს. ამიტომ იყო, რომ მიწათ-მოქმედების სამინისტრომ განსაკუთრებული ზომები მიიღო, რათა არც ერთი ადგილი ჩვენში დაუთესელი არ დარჩენილიყო.

მაგრამ თუ დათესილ იქმნა ყველგან ასეთი ადგილები, სამაგიეროთ მოსავალი ყველგან ერთი და იგივე არ მოვიდა. ასეთ შემთხვევაში ერთმა მაზრამ, მოსავლიანმა, მეორე უნდა გამოკვებოს, მაგრამ როდისა და რა დროს მიაწოდებს მაზრა-მაზრას სურსათ-სანოვაგეს თუ გზების საოცარი ნაკლებობა და სიმცირე იქნება. ან რამდენათ დაჯდება იგი, როდესაც მიმოსვლა ან შორეული გზებითა ან და საოცრათ წახდენილ გზებზე იწარმოებს? მეორეს მხრით ის ბუნებრივი სიმდიდრე, რომელიც ჩვენში არსებობს რამდენგან არის მივიწყებული და მიფუჩჩებებული, სწორედ იმის გამო, რომ მიმოსვლა და ურთიერთობის დაჭრა ასეთ ადგილებთან პირდაპირ წარმოუდგენელი ხდება უგზოობის წყალობით.

ყოველი ზომა უნდა მივიღოთ დამფ. კრების დეკრეტის ცხოვრებაში გასატარებლათ. შექველია დღევანდელ პირობებში უმთავრესი ყურადღება გზატკეცილებსა და შორა გზებს უნდა მივაქციოთ. რკინის გზების ქსელის გადიდება შექველია დიდ მნიშვნელოვან მოვლენათ უნდა ჩაითვალოს, მაგრამ მის მოწესრიგება სხვადასხვა ობიექტიურ პირობათა გამო დღეს-დღეობით შეუძლებელია ჯერ ერთი. იმიტომ, რომ რესპუბლიკას არ მოეპოვება ისეთი მასალა, რომელიც უპირველეს. საჭიროებას წარმოადგენს ამ საქმისათვის. მისი შემოტანა

საზღვარ-გარეთიდან ჯერ ერთი შეუძლებელია და მასთან შესაძლებელიც რომ იყვეს იმდენი თანხა დაჯდება, რომელსაც მთავრობა ამ ქამად ვერავითარ შემთხვევაში ვერ გაიღებს.

და სწორეთ დამფუძნებელ კრების დეკრეტიც ამ გარემოებას აქცევს უმთავრეს ყურადღებას. იქ განსაკუთრებით შარა გზებსა და გზატკეცილებზეა ლაპარაკი. რაც ხალხისათვის უნდა გაკეთდეს თვით ხალხმა უნდა გააკეთოს. ეს გზები ხომ ისევ ხალხის უპირვილეს საქმეს ემსახურება და თუ ასეა მაშინ თვით ხალხმა უნდა მიიღოს უშუალო მონაწილეობა ამ დიად საქმეში.

ეს ბეგარა საყოველთაო და სავალდებულოა. ყოველი მოქალაქე 18—50 წლისა ვალდებულია გამოვიდეს თავის ხარ-კამეჩით და იმუშაოს გზების საკეთებლად არა უმეტეს 7 დღისა. აბა რომელი მოქალაქე იტყვის იმას, რომ ეს მისთვის დიდი და აუტანელი სამუშაოა, მაშინ, როდესაც 7 დღის მუშაობით ასეთი დიდი და მასთან სახემწიფოებრივი მნიშვნელობის საქმე კეთდება?

და შემდეგ განა მარტო სოფლის მცხოვრები არის ჩამბული ამ მუშაობაში. ამ მუშაობაში ყოველი მოქალაქეა ჩამბული როგორც სოფლის ისე ქალაქის. ქალაქის მცხოვრებნი (თბილისი, ქუთაისი, ფოთი, სუხუმი, ბათომი, ბორჯომი და ვაგრა) ამავე საქმისათვის პირადი მუშაობის მაგივრათ იხდიან საგზაო გადასახადს, $\frac{1}{4}$. დანარჩენ ქალაქთა მცხოვრებნი კი ნატურალურად იხდიან ამ ბეგარას ან და ყოველ კერძო შემთხვევაში, თანახმად ქალაქის თვითმართველობის დადგენილებიან, იხდიან იმ ბეგრის საფასურს, რომელიც ისევ ამ გზების მოწესრიგების საქმეს უნდა მოხმარდეს. დამნაშავენი ისჯებიან დაპატიმრებით სამ თვემდე და მასთან იხდიან საგზაო ბეგრის ორწილ საფასურს.

ამრიგათ ეს კანონი ვრცელდება ყველაზე რესპუბლიკის ყოველმა მოქალაქემ უნდა მოიხადოს თავისი ვალი ამ საქმეში.

მთავარი ხელმძღვანელობა ევალება განსაკუთრებულ კომიტეტს, ხოლო მისი შესრულება, მისი ცხოვრებაში გატარება კი მოვალეობა გახლავთ ერობათა და განსაკუთრებით სათემო თვითმართველობათა. ჩვენ გვწამს, რომ თემის თვითმართველობანი, რომელნიც ყველაზე უფრო ახლო სდგანან ხალხთან და ამიტომ ამ საქმესთანაც, დიდ ენერგიულ ზომებს მიიღებენ ამ დიდი საქმის განსახორციელებლად. რაც შეიძლება მეტი სიმტკიცე და მუყაითობა მართებდეს მათ ამ საქმეში, რათა ყველა მოქალაქემ უეჭველათ შეასრულოს თავისი ვალი რესპუბლიკის წინაშე. მათ უნდა აუხსნან და განუმარტონ ხალხს ამ ბეგარის მნიშვნელობა და ფასი და მაშინ, ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, ხალხი დიდის ენერგიით მოკიდებს ამ საქმეს ხელს, რადგან ჩვენ ვფიქრობთ რომ საქართველოს მშრომელი ხალხი ამ საკითხის დიდ მნიშვნელობას აღვიღათ შეიგნებს.

და თუ ასეთის ენერგიით დაიწყო ამ საქმის მოწესრიგება გვწამს, რომ რამოდენიმე წლის შემდეგ საქართველო ამ მხრივ აღარ ჩამოუვარდება დასავ. ევროპის ქვეყნებს და მით თავის და თავად აიცილენ იმ არასასურველ შედეგებს, რომელიც უგზობას თანა ახლავს.

ენერგია და მუყაითობა საქმეს ბრწყინვალედ დაავიარგვინებს.

პროფესიონალური სწავლა-განათლება*)

დღეს ყველასათვის ნათელია, რომ დაბალი სასწავლებელი იქ სახით, როგორც ანდენხანს არსებობდა, თავის მიზანს ვერ აღწევდა და მოსწავლე, თუ იგი აქედან პირდაპირ ცხოვრებაში გამოდიოდა, სულ მოკლე დროში ივიწყებდა სკოლაში შეძენილ ცოდნას. ამის ერთ-ერთი მიზეზი იყო სიშორე სასწავლო მასალისა ნოწაფეთა ცხოვრებიდან; ამდენხანს გამეფებულ სისტემისა და სახელმძღვანელოების წყალობით ბავშვს თავიდანვე ისეთ მასალას ვაწვდიდით, რომელიც მისთვის უცნობი და გაუგებარი იყო. რასაკვირველია, ასეთი სწავლება დიდ ნაყოფს ვერ გამოიღებდა; და აუცილებლად საჭიროა ეს შეცდომა ჩვენს სკოლაში გამოსწორებული და სასწავლო მასალა ცხოვრებასთან დაკავშირებული იქნეს. ეს ერთი.

მეორე, სწავლება ისეთი უნდა იყოს, რომელიც შეგუებული იქნება ბავშვის სულიერ ცხოვრებასთან და რომელიც ხელს შეუწყობს ბავშვის აქტივობას და მისი შემოქმედებითი ნიჭის განვითარებას. ასეთ სკოლებად ეხლანდელ დროში მიჩნეულია შრომის სკოლები, რომელნიც ბავშვის ყოველგვარ ნიჭის ჰარმონიულად განვითარებას იწვევს, თეორიისა და პრაქტიკის, ცხოვრებისა და მეცნიერების სინტეზს ახდენს. რასაკვირველია, საჭიროა სწავლა განათლების საქმეში ჩვენც ამ გზას დავადგეთ.

ამნაირად ცხოვრებასთან დაკავშირებულ მასალაზე და შრომის პრინციპზე აღზრდილი მოწაფე გაათავებს დაბალ სკოლას, და უნდა ითქვას, რომ ამ ნიადაგზე მომზადებული ადამიანი საუცხოო მასალას მოგვცემს პროფესიონალურ სკოლისათვის; და ვინც საშუალო სასწავლებელში სწავლას ვერ განაგრძობს და პირდაპირ ცხოვრებაში გამოსვლას დააპირებს, თავის ნიჭის მიღრეკილების და ინტერესების მიხედვით უნდა შეიძინოს ისეთი პრაქტიკული ცოდნა, რომელიც მას ცხოვ-

*) ეს მოხსენება წაკითხული იყო ერობის ტექნიკურ ძალთა ყრილობაზე ა. წ. თებერვალში.

რებაში გამოადგება. ასეთი დაბალი პირველი საფეხურის სპეციალისტების მომზადება საჭიროა და აუცილებელი, როგორც სახელმწიფოს ინტერესებისათვის, რომელსაც ასეთი სპეციალისტები ესაჭიროება არა ნაკლებ ტექნიკოსებისა და ინჟინრებისა, ისე საზოგადოებისთვისაც, რომელსაც მხოლოდ შრომას შეჩვეული, მისი მოყვარული და ღირებულებათა შემქმნელი წევრები ეყოლება.

ამნაირად, დაბალი სასწავლებლის კურსის დასრულების შემდეგ მოწაფე, ცოტად თუ ბევრად საფუძვლიანი ზოგადი განათლების მიღების შემდეგ. უნდა შეუდგეს პროფესიონალური ცოდნის შეთვისებას, თუ ის საშუალო სკოლაში სწავლას ვერ განაგრძობს. მაშასადამე, ეგრედ წოდებული დამატებითი სკოლები, ჩემის ფიქრით, პროფესიონალური ხასიათის უნდა იქმნენ, თუმცაღა სასურველია, რომ ამ სასწავლებლებში ზოგად განათლებასაც ადგილი ჰქონდეს დათმობილი.

უნდა აღვნიშნათ, რომ პროფესიონალური სწავლა არის ახალი დარგი განათლებისა და წარმოშობილია მრეწველობის განვითარებით; მრეწველობის განვითარებამ შექმნა ბევრი ისეთი დარგები, ისეთი წარმოებანი, რომელიც თავის სირთულის გამო მოითხოვენ არა მარტო ხელმძღვანელთაგან, არამედ უბრალო მუშებიდანაც დიდ ცოდნას, გამოცდილებას და უნარს.

ესლა უკვე სავსებით დამტკიცებულად მიაჩნიათ ის დებულება, რომ გონებრივად დაწინაურებულა მუშა უფრო ადვილად სწავლობს. ამა თუ იმ ხელობას, თხოულობს უფრო ნაკლებ ზეჯამხედველობას და ყურადღებას, ნაკლებ მასალას ხარჯავს მუშაობის დროს, უფრო ნაკლებად აფუჭებს იარაღებს და მანქანებს, უფრო იშვიათად ხდება უბედურ შემთხვევების მიზეზად და უბედურების დროს უფრო ადვილად ახერხებს ხიფათის თავიდან აცდენას. სწავლა-განათლება უვითარებს ადამიანს როგორც კონებრივ, ისე ფიზიკურ უნარიანობას და მოქნილობას და ამნაირად საწარმოო ძალების საერთო განვითარებას იწვევს. რუსულ ლიტერატურაში, როდესაც პროფესიონალურ სწავლა-განათლების საჭიროებაზე ჩამოვარდებოდა ლაპარაკი, საკითხს აგრე სვამდნენ: „რა დაემართებოდა რუსეთის მეურნეობას, რამდენად დაწინაურდებოდა რუსეთის ხალხი, რომ ყოველ თავათვის 2—3 მარცვალი მეტი გამოეღო!“ შედეგი მართლაც განსაცვიფლებელი იქნებოდა; და რამდენად უზრუნველყოფილი შეიქმნება ადამიანი, რამდენად დაწინაურდება სახელმწიფო, რომ თვითოეულმა მოქალაქემ შრომის

ნაყოფიერება თუნდაც ერთი მეხუთედჯერ ან ერთი მეათედჯერ გააღიღოს!..

ეს კი შეუძლია მხოლოდ პროფესიონალურ ცოდნის გავრცელებას, რომელსაც საჭიროა მივაქციოთ უდიდესი ყურადღება და გავავრცელოთ ის ხალხში ძალიან ფართო მასშტაბით. ის გამოიწვევს ქვეყნის საწარმოო ძალების განვითარებას, მისი ბუნებრივი ძალების მიზანშეწონილად გამოყენებას და, მაშასადამე, ეკონომიურ და მასთან დაკავშირებულ პოლიტიკურ სიმტკიცის ურყევ გარანტიას მოგვცემს. და თუ სპეციალური, საზოგადო, და პროფესიონალური სწავლა-განათლება, კერძოდ, სხვა ქვეყნებში დიდი ყურადღების საგნად არის გადაქცეული, ეს მით უფრო საჭიროა ჩვენში, ვინაიდან აქ ბუნებრივი პირობები საუცხოო შესაძლებლობას იძლევიან ქვეყნის წარმატებისა და კეთილდღეობისათვის ერთის მხრით, და, მეორის მხრით, აქ ჯერჯერობით კიდევ გამეფებულია პირველყოფილი წესი მეურნეობისა. გაუმჯობესებული სამეურნეო იარაღები ჯერაც შემოუღებელია, ადგილობრივი ნაწარმოები განუვითარებელი, ბუნებრივი ძალები გამოუყენებელი და უცნობია ბევრი კარგი მხარეები თანამედროვე ტექნიკისა.

ებლა დავსვათ საკითხი: როგორი პროფესიონალური სკოლებია ჩვენთვის საჭირო?

ყველას კარგათ მოგხსენებათ, რომ ჩვენი ქვეყანა დიდ შესაძლებლობას იძლევა სასოფლო-სამეურნეო დარგების განვითარების საქმეში და ამიტომ უპირველესი ყურადღება სწორედ მათ უნდა მიექცეს.

სასოფლო მეურნეობაში მამა-პაპური წესების შესაცვლელად და ცოტად თუ ბევრად გაუმჯობესებულ და ინტენსიური მეურნეობის შესაქმნელად საჭიროა მომზადდეს ამ დარგში ინსტრუქტორები და დაბალი სპეციალისტები-აგენტები; მაგრამ სასოფლო მეურნეობა მრავალმხრივია, ბევრ დარგად იყოფა და სპეციალისტების მომზადებაც ამისდა მიხედვით უნდა მოხდეს. ჩვენში დიდი ნიადაგი აქვს და სახელმწიფოსთვის დიდი მნიშვნელობა ექნება მეღვინეობას. ხალხში საჭირო ცოდნის გავრცელებით და საჭირო სპეციალისტების მომზადებით საუკეთესო ღვინოების და ღვინის ძვირფასი პროდუქტების დიდძალი რაოდენობის დამზადების და მსოფლიო ბაზარზე ერთობ საპატო ადგილის დაჭერის შეძლება მოგვეცემა. საუცხოო ნიადაგი შეუძლია მოიპოვოს აგრეთვე ჩვენში მებაღეობამ, მეხილეობამ და მებოსტნეობამ; ამ წარჩობებს შეუძლიათ მასალის როგორც ნედლად გამოშვება, ისე

ვადამუშავებული პროდუქტების სახითაც, მაგალითად, კონსერვების, წილის, „ნასტოიკების“ და სხვა. ამათთან მჭიდროდ დაკავშირებულა ისეთი დარგები, როგორც მეფუტკრეობა და მეაბრეშუმეობა. ახლო ნათესაობაშია აგრეთვე მეველეობა და მესაქონლეობა, რომელთაც განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს, ვინაიდან მათ შეუძლიათ ისეთი დიდმნიშვნელოვანი მეურნეობანი, როგორც რძე-ყველის და მატყლის აყვავების ნიადაგზე დაყენება. სასოფლო მეურნეობაში მნიშვნელოვანი ადგილი უნდა დაიჭიროს აგრეთვე მეთამბაქოობამ, სამკურნალო მცენარეთა და ბალახების კულტურამ და სხვ. თითქმის თვითოეულ აქ აღნიშნულ დარგს ისეთი საუცხოო ნიადაგი აქვს საქართველოში და მასთანვე თვითეული მაკგანი იმდენად დიდმნიშვნელოვანია, რომ სათანადო განვითარებით შეუძლია მთელი ქართველი ერის დაწინაურება და უზრუნველყოფა.

უდიდესი ყურადღება უნდა მიექცეს კიდევ ტყის მეურნეობის მოგვარების საქმეს. დღეს გამეფებული ბარბაროსული წესი მეურნეობისათუ დიდხანს გაგრძელდა კიდევ, საქართველო მალე დიდრონ ტყეებსაც გამოეთხოვება, სწრაფ მდინარეებსაც და საუცხოოდ შეზავებულ ჰავასაც. წესიერი მეურნეობა-კი გარდა იმისა, რომ ყველა ამ საუნჯეთ შეგვანარჩუნებს, კიდევ ბევრს რასმე შეგვძენს. ხე-ტყიდან საამშენებლო მასალის გარდა შეგვიძლია მივიღოთ ბევრი საჭირო და ძვირფასი საგნები: ტურქლეულობა, ავეჯეულობა და სხვ. ხისაგან შეგვიძლია მივიღოთ აგრეთვე ქალაღი და, ეგრედ წოდებულო, მშრალი გამოხდით მრავალი ქიმიური პროდუქტები, როგორც, მაგალითად: აცეტონი, გვიაკოლი, სპირტი, ძმრის ტანგი და სხვ. ყველა ეს წარმოებანი იმდენად რთული არიან, რო საქმის რიგიან დონეზე დასაყენებლად შესაფერის სპეციალისტების მომზადებას მოითხოვენ.

ჩვენში იზრდება ინდოეთის ლერწამი (ბამბუკი), საკალათე ტირიფი და სხვ., რომლებიდანაც შეიძლება სკამების და სხვა ავეჯეულობის დამზადება, კალათების დაწვნა და სხვა და სხვა. არ შეიძლება ეს დარგიც უყურადღებოდ დავსტოვოთ.

ჩვენში ბამბის საკმაოდ დიდიძალი რაოდენობა მოდის, მატყლიც ბლომად გვაქვს; რიგიანად საქმის დაყენების შემდეგ პირველიც და მეორეც გაცილებით მეტი და უფრო კარგი ღირსების გვექნება. ბლომად ვიწვეთ აგრეთვე აბრეშუმის პარკს, რომლის უმეტეს ნაწილს, სამწუხაროდ, საზღვარ-გარედ ვეზიდებით. ამ მასალებს თითქოს ვიყენებთ,

ძაფსაც ვიღებთ, შალეხსაც ვქსოვთ, მაგრამ უნდა აღვნიშნოთ, რომ როგორც მასშტაბი წარმოებისა, ისე ღირსება ნაწარმოებისა არ შეეფერება ჩვენს პირობებს და მდგომარეობას. ამნაირად, დიდი ყურადღება უნდა მივაქციოთ მატყლის, აბრეშუმის და ბამბის გამოყენებას (აგრეთვე სელისასაც, რომელიც ჩვენში კარგად ხეირობს), ე. ი. საფეიქრო და სართველი წარმოების განვითარებას და მისთვის საჭირო სპეციალისტების მომზადებას.

ამ დარგებთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული ნაბდის, ნაბდის ქუდის და სხვა ამგვარ წარმოებათა შექმნა-განვითარება. ხალიჩების წარმოების მოგვარებას აგრეთვე უნდა მიექცეს საკმაოდ დიდი ყურადღება.

ჭურჭლეულობის და კერამიკულ წარმოებისათვისაც საჭიროა აუცილებელი სპეციალისტების მომზადება. კარგად მოგეხსენებათ, რომ საქართველოა ბევრ ადგილებში მოიპოვება სხვა და სხვა ჯიშის თიხა და მიწა, რომლიდანაც ბევრგვარი ჭურჭლეულობის, კრამიტის, აგურის და სხვა საგნების დამზადება შეიძლება. ჯერ-ჯერობით ეს დარაც ჩვენში ძალიან განუვითარებელია და მიუხედავად იმისა, რომ მაგალითად, შორაპნის მაზრაში საუცხოო ღირსების თიხა მოიპოვება. ცეცხლშეუპოვარი აგურის დასამზადებლად მეტალურგიულ წარმოებისათვის, ალავერდის ქარხანა ამ აგურს უცხო ქვეყნებიდან ეზიდებოდა. ასეთი მაგალითები შემდეგშიაც თუ განმეორდა, შეუძლებელია სახელმწიფოს მდგომარეობის განმტკიცების იმედი ვიქონიოთ.

კერამიკულ წარმოებასთან მჭიდროდ დაკავშირებულია მინეულობის წარმოება, რომლისთვისაც ნედლი მასალა დიდძალი რაოდენობით მოიპოვება ბორჯომის და სურამის რაიონში და შორაპნის მაზრაში.

სასოფლო მეურნეობის განვითარებისათვის საჭიროა სხვა და სხვა იარაღების დამზადება. უნდა ვეცადოთ, რაც შეიძლება, მეტი იარაღები და ხელსაწყოები ადგილობრივ შეექმნათ; მაგრამ ყოველ შემთხვევაში უბრალო იარაღები მაინც უნდა დავამზადოთ აქვე. აგრეთვე აუცილებელია, რომ რემონტი იარაღებს ჩვენშივე გაუკეთდეს, ვინაიდან წარმოუდგენელია და შეუძლებელიც შესაკეთებლად საგანი: უცხო ქვეყანაში გაიგზავნოს; ამისათვის-კი საჭიროა მოვაწყოთ სახელოსნოები, სადაც საკმაოდ მომზადებული ხელოსნები და ოსტატები უნდა მუშაობდნენ. ხელოსნები და ოსტატები საჭირონი არიან აგრეთვე ქარხნებში; ეგრედ წოდებული „მანტიორები“ და სხვა ასეთი ოსტატები საჭირონი არიან განათების, ტელეგრაფის და ტელეფონის საქმეში და სხვა და სხვა, და

ყოველივე ამას სახელმწიფოს ცხოვრებაში ერთობ დიდი მნიშვნელობა აქვს.

ჩვენი ქვეყანა მდიდარია მადნეულობით და ჩვენში სამთა-მადნო სიმდიდრეთა უცილობელი დამუშავება უნდა დაიწყოს. ამისთვის საჭიროა ამ დარგის დაბალი სპეციალისტების, შტრეიგერების მომზადება.

მრეწველობის განვითარებასთან ერთად საჭიროა ვაჭრობისა და აღებ-მიცემობის განვითარება და გაცხოველება. ამისათვის-კი საჭიროა დაბალი კომერსანტების და ვაჭრობის მკოდნე აგენტების მომზადება.

საქართველომ პირდაპირი, უშუაშავლო დამოკიდებულება უნდა დაიჭიროს უცხო სახელმწიფოებთან და, როგორც ზღვაზე მდებარე ქვეყანამ, შესაფერისი ფლოტი უნდა გაიჩინოს. ფლოტისათვის-კი საჭიროა ნავოსნობის მკოდნე პირნი, ჩატროსები და სხვა.

ჩემი მიზანი იყო საკითხის დასმა, მისდამი ყურადღების მიქცევა; დეტალური განხილვა-კი მისი სპეციალურ კომისიებში უნდა მოხდეს. ამნაირად გამოდის:

1. სკოლა ცხოვრების მოთხოვნილებასთან უნდა იყოს შეფარდებული და აგებული შრომის პრინციპზე.
2. პროფესიონალურ სწავლა-განათლებას შეუძლია გამოიწვიოს ერის ეკონომიური დაწინაურება.
3. საჭიროა და აუცილებელი პროფესიონალური სწავლა-განათლებას ჩვენში მიექცეს უდიდესი ყურადღება.
4. დამატებითი სკოლებს ჩვენში პროფესიონალური ხასიათი უნდა ექმნეს.
5. პროფესიონალურ სკოლებში ყველა დარგის საჭირო სპეციალისტები უნდა მომზადდნ.

ეჭვს გარეშეა, პროფესიონალური სასწავლებლები უნდა იხსნებოდნენ ადგილობრივი პირობების მიხედვით; მაგალითად, მეღვინეობის სპეციალისტების მოსამზადებლად უფრო მიზანშეწონილი იქმნება სკოლის დაარსება კახეთში, მეხილეობის—ქართლში, საფეიქროსი—ხონში, კერამიკულის—მცხეთაში და შორაპნის მაზრაში, სატყეო მეურნეობის ბორჯომში, სამთა-მადნოს—ჭიათურაში, სანაოსნოსი—ფოთში და სხვა და სხვა.

რაც შეეხება ხელოვნების და ოსტატების მოსამზადებელ სკოლების დაარსებას, ისინი უმჯობესია გაიხსნან ცენტრებში, სადაც მოწაფეთა მეტი და საფუძვლიანი პრაქტიკის მიღების შეძლება მიეცემათ.

ინჟ. ვ. კაკაბაძე.

ერობა და ერის გაჯანსაღება

(ერის ჯანმრთელობის ეკონომიური მნიშვნელობა).

ერის ეკონომიურად განვითარების ისტორიაში, ერთ მშვენიერ დროს, ადამიანი განვითარების ისეთ საფეხურზედ სდგება, რომ მას საშუალება ეძლევა ერთი დღის განმავლობაში ზედმეტი საქონელი შექმნას, გარდა იმისა რაც მას თავის არსებობის ძირითად მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად ესაჭიროება.

ეკონომიურ მსვლელობის აღნიშნულ დროიდან ეროვნულ სიმდიდრის აღორძინება, გაძლიერება იწყება. მუშის ხელით შექმნილი ზედმეტი საქონელი, ცნობილ ეკონომიურ კანონების ძალით, სხვა და სხვა სოციალურ ჯგუფთა შორის ისე უთანასწოროდ ნაწილდება, რომ ზოგიერთ მათგანს-მწარმოებლებს-განაწილება ფუფუნებას და ბედნიერებას ანიჭებს, ზოგიერთს-კი მშრომელს სიღარიბეს და დაუსრულებელ ტანჯვა-ვაებას.

რაც უფრო წინ მიდის ფაბრიკა-ქარანის და სოფლის მეურნეობის ტექნიკის განვითარება, მუშა მით უფრო ნაკლებ შრომას ხარჯავს იმ ღირებულების შესაქმნელად, რომელიც მას თავის ცხოვრებისათვის ესაჭიროება. სამაგიეროდ დიდი ნაწილი მისი ფიზიკური ძალისა და სამუშაო დღისა ზედმეტი ღირებულების მომზადებას ხმარდება. შრომის აქნაირი ხასიათი ზრდის ეროვნულ სიმდიდრეს ისე სწრაფად, რომ თვით ერის გამრავლება, ზრდა შედარებით ძალიან უკანა რჩება. ავილოთ მაგალითები განათლებული ერების ცხოვრებიდან:

ინგლისის მოსახლეობა უძრავ-მოძრავი ქონება მოდიოდა

უდრიდა:

თითო სულზედ:

1600 წ.	4,5 მილიონ ადამიანს	22 გირ.	სტერლ.	=	209 მ.	20 კ.
1720 წ.	6,5 " "	57 " "	" "	=	541 მ.	50 კ.
1800 წ.	9,0 " "	167 " "	" "	=	1586 მ.	50 კ.
1885 წ.	37,0 " "	270 " "	" "	=	2565 მ.	— კ.

1790 წ. ამერიკის შეერთებული შტატების მოსახლეობა 3,9 მილიონს უდრიდა და თითო სულზედ 187 დოლარი=374 მანათს ამერიკის სიმდიდრისა მოდიოდა. 1880 წ. ამერიკის ხალხი 15,1 მილიონამდე გამრავლდა, სიმდიდრე კი თითო სულზედ 870 დოლარამდე=1740 მანეთამდე გაიზარდა.

სწორედ იმ მომენტიდან, როცა მუშა ხელი ჰქმნის არა მარტომას, რაც მას ესაჭიროება, არამედ ზედმეტსაც აკეთებს, — იმ სწორედ იმ დროიდან, მუშის სამუშაო ძალა-ფიზიკური მისი შემძლებლობა — ერთგვარ ღირებულებების, სარგებლის მომტან-თანხად-ხდება.

თუ გვეცოდინება ამა თუ იმ ერის, ამა თუ იმ ქვეყნის მოგების საშუალო მაზანდა რას უდრის, მაშინ ადვილია — ზედმეტად შექმნილი საქონლის რაოდენობის მიხედულობით გამოვიანგარიშოთ რა თანხის, რა ღირებულების საქონელს წარმოადგენს საშუალო ხნის, ჯანმრთელი მუშის ფიზიკური ძალა-მისი დღიური შრომა. ამ მოსაზრებაზედაა დამყარებული ადამიანის სიცოცხლის, როგორც ეკონომიური ღირებულების გამოანგარიშება-დაფასება. სხვა და სხვა ერის მუშათა კლასის შრომის ნაყოფიერება სხვა და სხვა ნაირია. ეს დამოკიდებულია თვითონ მუშათა კლასის პროფესიონალურ და კულტურულ შეგნება-სიმძლავრედ, და რადგანაც ის განძი, სიმდიდრე, რასაც წარმოადგენს მუშის ძალა, განისაზღვრება ზედმეტად შექმნილ ღირებულებით. ცხადია რომ მუშა, მისი ძალა სხვა და სხვა ადგილას და სხვა და სხვა დროს სულ სხვა ფასის საქონელს წარმოადგენს. ამიტომაც რომ ფრანგი მუშის ეკონომიური ღირებულება სულ სხვაა, ვიდრე ინგლისელი მუშისა. როზარდის გამოანგარიშებით პირველის ღირებულება 411 მანეთს უდრის-მეორისა კი 1472 მანეთს. შეიძლება ეს ციფრები სრული სინამდვილის და ჭეშმარიტების გამომხატველნი არ იყვნენ, მაგრამ მაინც მათი მნიშვნელობა მეტად ყურადსაღებია. ძალღონით სავსე, ნაყოფიერად მშრომელი ადამიანი თავის ხალხის, — ეროვნული სიმდიდრის-წყაროა. სამწუხაროდ სულ სხვა მნიშვნელობა აქვს სახელმწიფო მეურნეობისთვის ავადმყოფ ადამიანს. უკანასკნელი არამც თუ არა ჰქმნის სამშობლოსათვის ზედმეტ ღირებულებას, პირიქით იმასაც ვერ აკეთებს, რაც მის დაავადებულ ჯანს და მოკლე დღიან არსებობას ესაჭიროება. საზოგადოება თვითვე სწრაფად წევრზედ ძალიან ბევრსა ხარჯავს, გაცილებით მეტს ვიდრე ჯანმრთელს წევრს უნდება. სახელმწიფოს თავის მოქალაქეთა დაავადებულ ნაწილზე გაღებული ხარჯები

რასაკვირველია სრულიად უნაყოფოდ ეხარჯება, რითაც ერს ძალიან დიდი ზარალი მოსდის. როხარდის გამოანგარიშებით საფრანგეთს ომიანობის დაწყებამდე ყოველ წლიურად სწეულთა წამლობა-დახმარება ზედ-ბინაზედ ხდებოდა იგი თუ საავადმყოფოში—708,120,583, ფრანკი=262,004,615 მან. ეხარჯებოდა. უმთავრესი ნაწილი ამ ჯამისა ავადმყოფთა მიერ გამოტოვებულ სამუშაო დროს ხელფასს შეადგენს. მაშასადამე წინააღმდეგ ჯანსალი მუშისა, სწეული მუშა ერის გამლარობებელია, ხალხის ფინანსიურად დაქვეითების წყაროა. „თვითეული შრომის უნარ ხანში მყოფი ადამიანი სახელმწიფოს ერთგვარ თანხას-სიმდიდრეს წარმოადგენს. თანხის ძირითად ნაწილად მშრომელის „ფიზიკური პიროვნება“ — მისი სამუშაო ძალა უნდა ჩაითვალოს, თანხის დანარჩენ ნაწილებად კი სწავლა განათლებით აღზრდილი მისი „გონებრივი პიროვნება.“ თუ შრომის ასაკში მყოფი ადამიანი მუშაობის უნარს ჰკარგავს ან კვდება, ეროვნულ მეურნეობის თვალსაზრისით, სახელმწიფოსთვის იგი მხოლოდ დამაზარალებელ გამონაკლისათ უნდა ჩაითვალოს. ვინაიდგან არამც თუ ფული, ზრუნვა და ჯათა, რომელიც მასზედ მშობელმა ერმა დახარჯა სრულიად ამაოდ დაიკარგა, არამედ თვით ის თანხაც, რომელსაც მუშა ხელი წარმოადგენდა და რომელსაც სარგებლის მოტანა უნდა დაეწყო, დასწეულება-სიკვდილის შემდეგ, სამუდამოთ მოისპო“. აი ასეთ აზრს გამოსთქვამს ექიმი კელერი იმ მუშაზედ, რომელიც უდროოდ შრომის უნარს ჰკარგავს. ეს დიდებული აზრი ყველამ გულდასმით უნდა შეიგნოს; და მისი ძირითადი დებულების მიხედულებით თვითეულმა სახელმწიფომ, ნათლად გაირკვიოს თავის ფიქრი და ზრუნვა ხალხის ჯანმრთელობაზედ“ ჯერ კიდევ 1779 წ. მეორე გერმანელი მეცნიერი პეტრე ფრანკი აი კიდევ რას სწერდა: „გამიოიკვლიონ ის აუარებელი ზარალი, რომელიც სახელმწიფოს ამა თუ იმ გზათ ხალხის დაკარგვით ემართება; გამოიანგარიშონ ყოველწლიური ხალხის შენამატი და მით შეიგნონ და დარწმუნდნენ თუ რა დიდი ღირსებულებისა ყოფილა ადამიანი“

და მართლაც მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან ნათლად სჩანს, რომ კულტურულმა სახელმწიფოებმა ისწავლეს ადამიანის სიცოცხლის დაფასება და შესაფერ ანგარიშს უწევდნენ მის მნიშვნელობას სახელმწიფოებრივი სანიტარული მუშაობით და სანიტარული კანონმდებლობით. „ერის ეკონომიური და ინერობრივი განვითარების ნიშნები მრავალია. განვითარების უპირველეს და უტყუარ ნიშნად უნდა ჩაითვალოს შემ-

დღეი გარეწობა. თუ ერის აზროვნებაში თან და თან ღრმადდება და მტკიცდება თვითეულ პიროვნების მნიშვნელობის შესახებ ის რწმენა, რომ მთელი საზოგადოებისთვის ყოველივე ინდივიდუმს არა მარტო ეთიკური, არამედ ეკონომიური მნიშვნელობა აქვს და აი საზოგადოების ამ რწმენასთან შეხამებით, თუ სახელმწიფოს წარმოდგენაშიაც ყოველივე მოქალაქის სიცოცხლის ღირებულება იზრდება და მალღდება—აი ასეთი საზოგადოება უაუოდ განვითარებულად უნდა ჩაითვალოს“, ასე აზროვნებდა არა მეცნიერი, არამედ სახელმწიფო მოღვაწე გრაფი პასადოვსკი, რომელმაც ომიანობის ერთ-ერთ წინა წელს გერმანიის Reichsgesundheitszath-ის დამფუძნებელ კრებაზე წარმოთქმულ სიტყვაში მოყვანილ აზრები გაატარა, გამოსთქვამდა რა პოსადოვსკი შემოდ-მოყვანილ აზრებს უეჭველია გერმანიის საზოგადოება და გერმანიის სახელმწიფო, უპირველესად ყოვლისა მხედველობაში ჰყვანდნენ. და მართლაც აი მაგალითები გერმანიის და ინგლისის ცხოვრებიდან შემოდ მოყვანილ აზროვნების დამამტკიცებელნი 1907 წ. გერმანიაში ავად-მყოფობისაგან 12,138,966 მუშა ადამიანი იყო დაზღვეული, რომელთაგან 4956,388 ადამიანი გახდა ავად ე. ი. თვითეულ ას სულზედ 40,8 სულმა მოიავადყოფა. ავადმყოფთ საერთოდ 97,148,780 ღლე გაუტარებიათ საავადმყოფოებში და მათზედ დამზღვევ კასებს ერთი წლის განმავლობაში 299,094,766 მარკა=149547383 მან. დაუხარჯიათ, რაც თვითეულ დაზღვეულზედ საშუალოდ 24,6 მარკას=12 მან. შეადგენს. მუშა ხალხის იმ წლის ასეთმა დაავადებამ გერმანიას დიდი ზარალი მოუტანა. სახელმწიფომ დაჰკარგა, ერთის მხრით, 97 მილიონი სამუშაო დღის ფასი—რაც 290 მილიონ მარკას=145000000 მან. უდრის და, მეორის მხრივ, 20 მილიონი მარკის=10,000000 მან. ზედმეტი ღირებულება, რაც უნდა იმ დროს განმავლობაში მუშებს სამშობლოსთვის შეემატნათ. გარდა ამისა სახელმწიფოს ზარალად უნდა ჩაითვალოს ის 3000 მილიონი მარკაც=150000000 მან. ძალიან მცირედი გამონაკლისით, რაც დამზღვევ კასებს ავადყოფთა მოვლა-დახმარებაზედ დაეხარჯათ. აი ასეთი დიდია სახელმწიფოს ზარალი, თუ მისი მუშათა კლასი ჯან-სალი არ არის. სულ სხვა ეკონომიური მდგომარეობა ექნებოდა სახელმწიფოს, რომ მას სანიტარული ზომების მიღებით, მუშათა კლასის შრომისა და ცხოვრების ანტისანიტარული პირობები გაეუმჯობესებინა და მთ. მუშების დაავადება 5-10⁰/₀-მაინც შეემცირებინა. მუშათა კლასის გაჯანსაღება ნაწილობრივაც რომ ყოფილი-

ყო და გერმანიის მხოლოდ დამზღვევ კანონის ფარგლებში გატარებულიყო მაინც სახელმწიფოს 15-30 მილიონი მარკა წმინდა მოგება დარჩებოდა. მაგრამ დავანებოთ თავი ასეთ სათუო მსჯელობას. გერმანიის ცხოვრების სინამდვილემ უფრო ნათლად დაამტკიცა რას ნიშნავს სახელმწიფოს ეკონომიური ცხოვრებისათვის მუშათა კლასის შრომისა და ოჯახური ცხოვრების პირობების სანიტარია-გიკიენის მიხედულობით გაუმჯობესება. და აი სინამდვილის საბუთები. ომიანობამდე გერმანიის სხვა და სხვა დასახლებულ --15 ათასიან და უფრო მეტ მცხოვრებიან ადგილებში—(ქალაქებში, თემებში) საზოგადო სიკვდილიანობის კოეფიციენტი 27 წლის განმავლობაში (1877—1904)—269,9 შემთხვევიდან ყოველ ათი ათას კაცზედ 184,0 შემთხვევამდე დაეცა.

მაშასადამე გერმანიაში 1904 წ. თვითეულ ათი ათას კაცზედ 85,9 შემთხვევით ნაკლები იხოცებოდა ვიდრე 1974 წ. ომიანობის წინა 1913 წ. გერმანიის მოსახლეობა 60,641,278 ადამიანს უდრიდა და იმ დროისთვისაც გერმანიის ხალხის სიკვდილიანობა ისეთივე რომ ყოფილიყო, როგორც 27 წ. წინეთ, გერმანიაში $85,9 \times 60,641,278 = 590.897$ ადამიანით მეტი ყოველ წლიურად უნდა დახოცილიყო ვიდრე ნამდვილად იხოცებოდა. გერმანიის ხალხს მაშასადამე ყოველ წლიურად 500,000 სულზედ მეტი სიცოცხლე ენახებოდა. ჩვენ ვიცით, რომ როხარდის გამოანგარიშებით საფრანგეთში ჯანმრთელი ადამიანის სიცოცხლის ღირებულება 1097 ფრანკს=845 მარკას უდრის, რაც 405 მან. და 89 კაპ. და 422 მან. და 50 კაპ. შეადგენს. გერმანიაში ადამიანის სიცოცხლის ღირებულება ბევრნაირის მოსაზრებით უფრო დიდი უნდა იყოს, ვიდრე საფრანგეთში. და აი გერმანიას თუ ყოველ წლიურად ნახევარ მილიონი ადამიანის სიცოცხლე ენახებოდა, რასაკვირველია, ეზოგებოდა ის სიმდიდრე, რასაც მათი სიცოცხლე წარმოადგენდა. ეს სიმდიდრე კი 400 მილიონ მარკას=200000000 მან. უდრის. მაგრამ ეს თანხა არ არის საბოლოოდ დაზოგილი თანხა. ცნობილია რომ საერთოდ ავადმყოფთა ესა თუ ის რაოდენობა მხოლოდ სიკვდილიანობის მცირედ ნაწილს იძლევა. სტატისტიკას ავადმყოფობის და სიკვდილიანობის ციფრებით ურთიერთ დამოკიდებულება ასე აქვს გამოსახული-ყოველ ოცდაათობამეტ ავადმყოფზედ ერთი მიცვალებული მოდის. მაშასადამე გერმანიაში სიკვდილიანობის შემცირებით ხალხის დაავადებაც პროცენტურად უნდა დაცოტავებულიყო, და აი ამ ანგარიშით ნახევარ მილიონ სიკვდილიდან გადარჩენილ სიცოცხლეს დაახლოვებით

17 მილიონი სხვა და სხვა ნაირ თავიდან აცილებულ ავადმყოფობის შემთხვევა უდრის. სტატისტიკის გამოკვლევით მიღებულია, რომ თვითეული ავადმყოფობა საშუალოდ ოცი დღე გრძელდება, მაშასადამე 17 მილიონი თავიდან აცილებულ ავადმყოფობათა შემთხვევით დაზოგვილია 340 მილიონი სამუშაო დღე, რაც დაახლოვებით ერთ მილიარდ შემატებულ სიმდიდრეს წარმოადგენს. ამ თანხას თუ მიუმატებთ იმ 400 მილიონსაც, რომლითაც პოლიტიკური ეკონომიის მცნებით შენახულ (გადარჩენილ) სიცოცხლეთა ღირებულება გამოისახება, მაშინ ერის ყოველ წლიური შენამატი მილიარდ ნახევარს აღემატება, რაც სახელმწიფოს უაღრესად დიდ მოგებათ უნდა ჩაეთვალოს. და ეს აუარებელი ეროვნული სიმდიდრე მუშა ხალხის გაჯანსაღების შედეგია. უკანასკნელი კი სახელმწიფოს მიერ სანიტარულ-გიგიენური ზომებითაა მოპოვებული.

ასეთივე ფაქტიური მდგომარეობა შეიძლება აღინიშნოს ინგლისშიაც. თხუთმეტი წლის (1875—1890) განმავლობაში ინგლისში ყოველ ათას კაცზედ სიკვდილიანობა 22,7 შემთხვევიდან 17,9 შემთხვევამდე დაეცა. თუ მივიღებთ მხედველობაში ინგლისის იმ დროის ნოსახელეობის რაოდენობას, შეიძლება გამოვიანგარიშოთ, რომ შედარებით 1875 წლის სიკვდილიანობასთან 1890 წლებში ინგლისში 140,000 ადამიანით ნაკლები კვდებოდა. სიკვდილიანობის აღნიშნული დაცემა და მასთან შეხამებულ პროცენტულად დაავადების შემცირება, რომ ფულის ანგარიშზედ გადავიტანოთ—ერის ყოველ წლიური ეკონომიური შენამატი 780 მილიონ მარკით = 300000000 მან. გამოიხატება. თუ რომ 1875 წ. შევადარებთ არა ოთხმოცდა ათიან წლებს არამედ ჩვენი დროის უფრო უახლოვს ხანას 1908 წ. ერის ეკონომიური შენამატი უფრო დიდი ჯამით—მილიარდ ნახევარი მარკით = 750000000 მან. გამოიხატება. მიზეზი ინგლისში ერის ეკონომიური წარმატებისა იგივეა—მუშა ხალხის გაჯანსაღება სანიტარულ-გიგიენურ ზომების საშუალებით. ჩვენ გამოვარკვიეთ მუშათა კლასის ჯანმრთელობის და სიცოცხლის დაცვის საკითხს ერის კეთილდღეობისათვის რა დიდი ეკონომიური მნიშვნელობა აქვს; მაგრამ საკითხის ამ მხრივ გაშუქება მშრომელთა კლასის ჯანმრთელობის მოვლა-პატრონობის საქმიანობის ეკონომიურ მიზანშეწონილობას სავსებით არ არკვევს. შედარებულ უნდა იქმნას მშრომელთა კლასის გადარჩენილ სიცოცხლეთა და იმავე კლასის განმტკიცებულ ჯანმრთელობის ღირებულების რაოდენობა, ერთის მხრივ, და

მშრომელთა კლასის გამაჯანსაღებელ სანიტარულ საქმიანობაზედ გაწეულ ხარჯების რაოდენობა, მეორეს მხრივ, რითაც უნდა გადაწყდეს საკითხი-ამართლებს თუ არ ერის ეკონომიური ის შენაშატი, რომელიც მუშათა კლასის მოპოვებული ჯანმრთელობით და გადარჩენილ სიცოცხლით გამოიხატება იმ დიდ ხარჯებს, რომელსაც სახელმწიფო მუშათა კლასის ჯანმრთელობის მოვლა-პატრონობაზე ეწევა? ადვილი შესაძლებელია, რომ ერის ჯანმრთელობაზედ გაწეული ხარჯები გაცილებით აღემატებიან, სახელმწიფოს იმ ეკონომიურ შენაშატზე, რომელსაც ჯანმრთელობის საქმიანობის შედეგები მას აძლევენ. ეს მოვლენა მით უმეტესად ადვილი შესაძლებელია იმ ხალხის ცხოვრებაში, რომელიც ეკონომიურად და კულტურულად ჩამორჩენილია. ჩვენ ხელთა გვაქს მასალა, რომლითაც შეიძლება აქ დასწული საკითხი სავსებით გადაიჭრას იმ გლისის ერის შესახებ. ინგლისის სანიტარული გამგებლობის უფროს ტორნე-ტორს გამოანგარიშებული აქვს ის ხარჯები, რომელიც ინგლისის სახელმწიფომ თხუთმეტი 1875—1889 წ. განმავლობაში კასწითავეისი ერის გაჯანსაღებისათვის. 1875 წ. დგან 1884 წლამდე ჩვეულებრივი ყოველ წლიური ხარჯები 3,500000 მილიონ გირ. სტერლინგს = 33250000 მან. უდრის და არა ჩვეულებრივი კი საშუალოდ 6,250,000 გირ. სტერლინგს. = 59375000 მან. სულ აღნიშნული ხნის ხარჯები წლიურად დაახლოვებით 10 მილ. გირ. სტერლინგს ანუ 200 მილ. მარკას უდრის. თითქმის იგივე ხარჯები გაწეულა ინგლისის მიერ 1884 წ. დან — 1889 წლამდეც. მაშასადამე თხუთმე წლის განმავლობაში ინგლისის მიერ სანიტარულ საქმიანობაზედ დახარჯულა წელიწადში 20 მილ. გირ. სტერ. იმავე დროს ინგლისის შენაშატი კი წელიწადში 780 მილ. მარკას უდრის. მაშასადამე ერის ჯანმრთელობისათვის საჭირო სანიტარული საქმიანობა შეიძლება აღვნიშნოთ, როგორც ეროვნული-დიდათ მომგებიანი წარმოება, რომელიც სამშობლოს 290% დივიდენდს აძლევს. და უნდა ხაზი გავსვას იმ გარემოებას, რომ დივიდენდი ყოველ წლიურად იზრდება, რადგანაც გაჯანსაღებული ხალხის კეთილდღეობაც დიდი დღენაყოფიერდება და წინ მიდის, დასკვნა ექედგან შეიძლება მხოლოდ ერთი იყვეს: „ჯანმრთელობის შემნახველი თადარიგის ეკონომიური ღირებულება გაცილებით აღემატება იმ ხარჯებს, რომლებსაც სანიტარული საქმიანობა მოითხოვს“.

ამიტომ სრულიად მართალია ნოსიგი როცა ამბობს: „უაღრესად სცვდებიან ერობები და სახელმწიფონი, როცა ყაირათის თვალსაზრისით“.

ცხოვრებაში გიგინურ ზომების გატარებას ეწინააღმდეგებიან იმ რწმენით მოცულნი, რომ ჯანმრთელობით ცხოვრება ეს ერთგვარი მედიცინაა, თავისებური ფუფუნებაა და სახელმწიფონი იმდენად არ გამდიდრებულან, რომ ასეთი ფუფუნებით თავიანთ თავს გაუმასპინძლდნენ. ამაზედ შემცდარი უსაფუძვლო აზრი არ შეიძლება ბევრი სხვა იყოს. პირიქით თამამათ შეიძლება დაპტიცდეს შექდეგი დებულება-ყოველივე გონივრული ხარჯი, რომელიც გიგინურ-სოციალური მიზნითა ხდება, არის ხალხის დიდი ეკონომიური შემატება და იმავე დროს გამდიდრების წყარო“.

ექ. ი. ლომოური.

ეროზის მუშაობა

III

1914 წელს ოფიციალურმა რუსეთმა „დიდის აპით“ იღვსასწაულა ეროზის 50 წლის იუბილე. მრავალი სხვა და სხვა პროექტი იქნა წარმოდგენილი საიუბილეო დღესასწაულისთვის. უმთავრესად კი ეს მოსაზრებები იუბილეს დღესასწაულის შესახებ ორ მთავარ მიმართულებას შეიცავდა. ერთი ნაწილი საიუბილეო დღესასწაულის შემდეგი პროექტის მომხრე იყო: უნდა გამართულიყო პეტროგრაფში, სასახლეში, დიდი რაუტი, რომელსაც დაესწრებოდნენ ეროზის წარმომადგენლები, სადაც ეროზის სახელით „ადრესი“ ექნებოდა მართებული მათ უმაღლესობას. მეორე მიმართულებას კი საჭიროთ მიიჩნდა ეროზის დღესასწაული აღენიშნა საერობო კავშირის დაწესებით. როგორც მკითხველიც მიხვდება ორივე ეს მიმართულება იბრძოდა ეროზის იმ მოღვაწეთა წრეში, რომელნიც ოფიციალურ რუსეთის თავყანის მცემლები იყვნენ. „მესამე ელემენტის“ მოღვაწეობამ და შემდეგ 905—6 წლის ამბებმა საოცრათ დააფრთხო მანამდის მოლიბერალო წრეები და ისინი ერთბაშად მიემხრნენ იმ ოფიციალურ რუსეთს, რომელმაც დემოკრატიულ ნაწილს ეროზისას სასტიკი რეპრესიებით უპასუხა. და აი დღეს, 50 წლის იუბილეს დღესასწაულზე ეს ნაწილი საერობო მოღვაწეთა სწორეთ ამ თვალსაზრისით უდგებოდა ეროზის დღესასწაულს. მას სურდა ოფიციალური რაუტით და „ადრესით“ თავისი უქვეშევრდომილესი გრძნობები გამოეხატა, ხოლო თითქოს მოლიბერალო ნაწილი, რომ-

შელოც ფიქრობდა საერობო კავშირის შექმნას ამავე მოსაზრებით ასაბუთებდა ამ ზოთხოვნილებას. ცხადია ყოველივე ამას დემოკრატიული ნაწილი ერობისა ებრძოდა, რადგან იგი ნათლათ ხედავდა თუ რას ჩადიოდნენ, როგორ ვაქრობდნენ ხალხის სახელით ერობის წარმომადგენლები მთავრობის წინაშე. ცხადია ლაპარაკიც კი ზედმეტი იქნებოდა იმაზე, თუ როგორ ხედებოდა პირველ პროექტს მაშინდელი რუსეთის დემოკრატია. ხოლო რაიცა შეეხება მეორე პროექტს საერობო კავშირის შექმნისას აი რას ფიქრობდა და როგორ აზროვნებდა ამ შემთხვევაში დემოკრატიული რუსეთი: გაზ. „კიევსჯაია მისლი“ მაგალითად სწერდა: „უფიშის საერობო თათბირის მიერ გამოთქმული აზრი, რომ იუბილეს დღესასწაულის აღსანიშნავად უნდა შეიქმნას საერობო კავშირი, რომელიც ითამაშებს როლს „საერობო პარლამენტისას“-ო. ეს უკანასკნელი ბევრათ უფრო რეაქციონური იქნება, ვინემ ჩვენი მე-4-ე „პარლამენტი“ (სან. სათათბირო). ერობის „ზუბრებმა“ პროტესტი კი არა დიდის გულმოდგინებით უნდა დაიცვან „რუსეთის ერობის პალატის“ (სტოლიპინის გამოთქმა) იდეა სახალხო წარმომადგენლობის მაგივრათ. მაგრამ, ცხადია, მათ არაფითარ პალატას არ შეაქმნევენებენ. მათ ძველგებურათ ცხოვრება უფრო უღიმით, **გუბერნატორებისა და ისპრავნიკების „განათლებული ხელმძღვანელობით“** ო. დემოკრატიული რუსეთი სრულებითაც არ იყო კმაყოფილი იმ პროექტებით, რომლითაც საერობო დღესასწაული უნდა გადაეხადათ.

და ერობის დღესასწაულმა, იუბილემ, მართლაც და „თავისებურათ“ ჩაიარა. პეტროგრადში გაიმართა დიდი რაუტი, რომელზედაც მოსკოვის საგუბერნიო ერობის თავმჯდომარემ შლიპპემ პატიოსანი სიტყვა უთხრა მათ უმაღლესობას, შემდეგ გაიმართა სადილი და..... ერობის მოღვაწენი სასოწარკვეთილნი დაბრუნდნენ შინ. რაუტმა ვერ დააკმაყოფილა ვერც ერთი ერობის წარმომადგენელი, ისეთებიც კი, რომელნიც ამ რაუტში ხედავდნენ უქვეშევრდომილესი გრძნობების გამოსახვას. დიდი ლაპარაკი იუბილეს მოწყობამდი გაიმართა იმის გარშემო მოეხსენებია თუ არა შლიპპეს თავის სიტყვაში ის აღთქმანი, რომელიც 12 დეკემბრის 1904 წ. აქტში იყო აღნუსხნული. და ერობის მესვეურნი იმდენათ უსუსურნი გამოდგნენ. რომ ამის თქმაც კი ვერ გაბედეს. პეტროგრადის იუბილე, ერთგვარი ნიშანი შეიქნა პროვინციისათვის ამავე დღესასწაულის აღსანიშნავად. ყველგან ერთი და იგივე ამბავი მოხდა; ჩვეულებრივი სიტყვები, თაყვანისცემა. აღმინისტრაციის

წარმომადგენელთა „დიდების წინაშე“, ტრაფარეტული „რეჩები“ და შემდეგ „მხიარული—მოწყენილი“ შინ დაბრუნება. მაგრამ ერთგან ეს დღესასწაული გასცილდა შაბლონს, მიიღო მართლაც მხიარულებისა და სიხალისის იერი და ეს იყო სარატოვში. სარატოვის საიუბილეო დღესასწაული თითქმის რევოლიუციონური აქტი იყო ამ იუბილეთა წყებაში.

აქ დღესასწაული თვით საზოგადოებამ-ხალხმა მოაწყო. იქ კი პეტროგრადში—ან სხვაგან ეს დღესასწაული ოფიციალურ რუსეთის პერვეურთაგან იყო მოწყობილი.

სარატოვში კი სულ სხვაგვარათ მოხდა. სახეიმო სხდომაზე დღესასწაულის მომწყობთ არც კი მოეპატიებიათ წარჩინებული წოდება, ადმინისტრაცია და მემარჯვენე პრესა. თვით დღესასწაული საგუბერნიო ერობის ყრილობასთან იყო შეფარდებული და ამიტომ თავად-აზნაურობის ხმოსნები იძულებულნი იყვნენ ამ, თავის აბუჩათ ამგდებ, დღესასწაულს დასწრებოდნენ. მრავალი რამ საყურადღებო აღმოჩნდა. ადგილობრივი ნაფიც ვეჟილთა საბჭო მიესალმა რა ერობას უსურვა მას „თავისუფალი ერობის თავისუფალ რუსეთში არსებობა“, და ამ ლოზუნგს დამსწრეთა დიდი უმრავლესობა დაუსრულებელი ტაშის ცემით შეხვდა. ეს ლოზუნგი შემდეგ კიდევ უფრო გაბედულათ გამეორებულ იქნა სტუდენტთა მილიციაში და ბევრ სხვა დეპუტატთა ადრესში.

და მართლაც სარატოვის იუბილე, რომელიც ადგილობრივმა დემოკრატიამ მოაწყო, იყო ერთად ერთი ნათელი სხივი ამ საერობო დღესასწაულში. ხალხის თავის ინტერესების საბრძოლველად გამოსვლა კრებაში გამოაშკარავდა ერობის ერთ დიდ საკითხში, ეს იყო წვრილი საერობო ერთეულის შემოღების საკითხი.

IV.

დამახასიათებელია ის ცვალებადობა პოზიციისა, რომელიც განიცადა, მემარცხენე და მემარჯვენე ნაწილმა რუსეთისამ წვრილი საერობო ერთეულის საკითხში.

როდესაც პირველათ საერობო რევიორმა ტარდებოდა რუსეთში რეაქციონური ნაწილი რუსეთისა დაჟინებით მოითხოვდა წვრილი საერობო ერთეულის შემოღებას ერობაში. რეაქციონური რუსეთის მოთხოვნა იმ ხანებში სავსებით გასაგები იყო. გლახობა, რომელიც

ის იყო ვანთავისუფლდა ბატონობის უფლიდან, თუ კიდევ წვრილ საერობო ერთეულში მოექცეოდა ადვილად გახდებოდა ძველებურადვე საყვლევ საგნათ თავად-აზნაურობისა. ამას კარგათ და ნათლათ ხედავდა „ბრწყინვალე წოდება“ და ამიტომაც სთვლიდა იგი ერობას 1861 წლის რეფორმის კომპენსაციათ. მაგრამ, თუ კი არსებობდა მაშინ მოლიბერალო ნაწილი რუსეთისა, ის წინააღმდეგი გახდა ამ მოთხოვნისა სწორეთ ამავე თვალსაზრისით. იგი ხედავდა, რომ თუ წვრილი საერობო ერთეული იქნებოდა შემოდებული „ბრწყინვალე წოდება“ ისევ ძველებურათ გახდებოდა სრული ბატონ-პატრონი გლეხობისა.

მაგრამ დროებამ განვლო. ხალხში შეგნებამ იმატა, „მესამე ელემენტის“ მუშაობამ ნაყოფი გამოიღო, 90 წლის რეფორმამ თავად-აზნაურობას კოლექტიური ბატონობა ჩაუგდო ხელთ ერობაში, და ამან ძლიერ გაუძნელა დემოკრატიას ერობაში ბრძოლა. მაშინ მკაცრათ წამოიჭრა საკითხი წვრილი საერობო ერთეულის შესახებ. ახლა ამას მთელი მოწინავე რუსეთი ითხოვდა, რომ ყველა დარწმუნებულიყო იმაში, რომ შეგნებულ, გათვიანობებულ ხალხს ბევრათ უფრო ადვილათ შეეძლებოდა წვრილ საერობო ერთეულში თავად-აზნაურობის აღვირ-ახსნილობის შეკავება და დამარცხება. აქ უეჭველია გამარჯვება დემოკრატიას დარჩებოდა. ამას მეორეს მხრით ძლიერ კარგათ გრძობდა თვით რეაქცია. მიტომაც იგი მთელი თავის სიმკაცრით ებრძოდა მას და კიდევაც დაასამარა ეს პროექტი თავად-აზნაურულმა და რეაქციონურმა სახელმწიფო საბჭომ.

ამ რიგათ ბრძოლა ინტერესებს შორის მკაფიოთ გამოისახა ზემოთ მოყვანილ ფაქტში: ამ საკითხის წინაშე იდგა რუსეთის ერობა, როცა საერთაშორისო კატასტროფა დაიწყო, რომელმაც მთელი რუსეთი საომარ ქარცეცხლში ჩააგდო. ახლა ყველას გულისყური ომმა მიიპყრო და მან შთანთქა ყოველი მუშაობა. ომი რევოლიუციით დამთავრდა, რომელმაც თავისი განვითარებაც ვერ მოასწრო, რადგან ოქტომბრის ამბებმა ბატონობა ბალშევიკებს ჩაუგდო ხელში. ბალშევიკების გამარჯვებით კი იწყება სულ-სხვა ხანა რუსეთის ცხოვრებაში, რომელმაც ჯვარი დაუსვა რუსეთს, რევოლიუციონურ რუსეთსაც, და ახალი ერა შექმნა მის არსებობაში. ამითი ჩვენც გავათავებთ რუსეთის ერობაზე ლაპარაკს და დაუბრუნდებით მას იმდენათ, რამდენათ ზემოთმოყვანილი ისტორია მასალათ გამოგვადგება ჩვენი ერობის მომავალის გარკვევის საკითხში.

ეროვნულ უმცირესობათა უფლებანი:

(საქართველოს კონსტიტუციის პროექტიდან)

თავი მეთოთხმეტე

ეროვნულ უმცირესობათა უფლებანი

მუხლი 144

არ შეიძლება შეიზღუდოს საქართველოს რესპუბლიკის რომელიმე ეროვნული უმცირესობის თავისუფალი პოლიტიკური, სოციალ-ეკონომიური და კულტურული განვითარება, განსაკუთრებით მისი დედანით სწავლა-აღზრდა და ეროვნულ-კულტურულ საქმეთა შინაური მართვა-გამგეობა. ყველას აქვს უფლება წეროს, ჰბეჭდოს და ილაპარაკოს დედა-ენაზე.

მუხლი 145

ამა თუ იმ უმცირესობისადმი მიკუთვნება განისაზღვრება თანაბმად მოქალაქეთა სურვილისა და მათი ნებაყოფლობითი განცხადებისა.

მუხლი 146

საქართველოს რესპუბლიკის ყოველ ეროვნულ უმცირესობას უფლება აქვს შეადგინოს ეროვნული კავშირი, მოაწყოს და დაიცვას თავისი კულტურული საქმე კონსტიტუციისა და კანონების საზღვრებში.

მუხლი 147

ეროვნულ კავშირს უფლება აქვს გახდეს იურიდიულ პიროვნებად საერთო წესებისა.

მუხლი 148

არ შეიძლება შეიზღუდოს ვისიმე პოლიტიკური და მოქალაქეობრივი უფლება ეროვნულ კავშირში მონაწილეობისათვის.

მუხლი 149

ყოველ ეროვნულ კავშირს შეუძლიან აღძრას და დაიცვას სასამა-

რთლოს წინაშე ის საქმე, რომელიც შეიცავს კონსტიტუციითა და კანონით მინიჭებულ ეროვნულ უმცირესობის უფლების დარღვევას.

მუხლი 150

საქართველოს რესპუბლიკის ყოველ მოქალაქეს თანასწორი უფლება აქვს მიიღოს სახელმწიფო, სამოქალაქო, სამხედრო და საქალაქო თუ საერობო სამსახური.

მუხლი 151

ეროვნულად ნარევი ადგილობრივი მმართველობა ვალდებულია სწავლა-განათლებისათვის გაღებული თანხით დაარსოს საკმაო რიცხვი სკოლების და კულტურულ-განმანათლებელ დაწესებულებათა მოქალაქეთა ეროვნულ შემადგენლობის პორპორციის მიხედვით.

მუხლი 152

ეროვნულ უმცირესობის სკოლაში სწავლება სწარმოებს ბავშვის დედა-ენაზე.

მუხლი 153

ადგილობრფე მმართველობის ფარგლებში, სადაც ერთი რომელიმე ეროვნული უმცირესობა აღემატება ყველა მოქალაქეთა 20%-ს, ამ ეროვნულ უმცირესობის მოთხოვნით მსჯელობა და საქმის წარმოება, სახელმწიფო და საზოგადოებრივ დაწესებულებაში შემოღებულ უნდა იქნეს სახელმწიფო ენასთან ერთად მის დედა-ენაზედაც.

მუხლი 154

კანონთა გამოქვეყნების წესი ეროვნულ უმცირესობისათვის განისაზღვრება ცალკე კანონით.

მუხლი 155

არა ქართველ დეპუტატს; რომელიმაც სახელმწიფო ენა არ იცის, შეუძლიან პარლამენტში სიტყვა წარმოსთქვას დედა-ენით.

საერთო მოღვაწეობა.

ჩვენის გამოფხიზლების ხანის საუკეთესო თაობა ნახევარ საუკუნოზე მეტს შესტრფოდა ჩვენში ერობის შემოღებას.

ერობამ რუსეთში ხალხს დიდი სამსახური გაუწია, ფეხზე წამოაყენა, დააწინაურა და, ალბად, ყოველივე ეს რუსეთის უპასუხისმგებლო

ხელისუფლებმა კარგად იცოდნენ, რომ ჩვენთვის ასეთი დიადი წყობილების მონიჭება არ ემეტებოდათ.

მაგრამ მოხდა უღადესი ამბავი, — რუსეთის რევოლუცია, — რომელსაც მოჰყვა ჩვენი სამშობლოს დამოუკიდებლობის აღდგენა. რაღა თქმა უნდა, თავისუფალმა ერმა ფრთა გაშალა, თვითმოქმედებას შეუდგა და, სხვათა შორის, ერობაც შემოიღო.

ჩვენის ქვეყნის თითქმის ყოველი კუთხე ეღირსა ამ სასიკეთო წყობილებას, ყოველგან მოეწყო თვით ხალხისგანვე არჩეული საერობო ერთეულები — თემები...

ძველი წყობილების ქაშს, რუსთა ბატონობის დროს, ჩვენი თვით არსებობის თითქმის ყოველი მხარე გაპარტახდა. ბოქაულ-ჩაფრების სინაბარა დარჩენილი ქვეყანა თითქმის გაველურდა: მოუწყობელი და ბინძური სოფელი, ოღრო-ჩოდრო და მიუვალი გზები, უსკოლობა და თვალ-გაუვალი გონებრივი წყვდიადი, პირველყოფილი წესი შესაქონლობა-მეურნეობისა, კულტურული ჩამორჩენილობა, ბუნებრივი სიმდიდრის გამუქება...

ჩვენს ასეთ დაბეჩავებულ მდგომარეობას ფეხზე დააყენებს მხოლოდ თვით ხალხის ნდობით აღჭურვილი, მისგანვე არჩეული ერობა და მისი ერთეული — თემი, რომელიც ხალხის პირდაპირი მზრუნველია და მთავრობის მთავარი ძალა სახელმწიფოს აღორძინება-გაძლიერების საქმეშია.

მაგრამ ერობა ჯერ კიდევ ვერ დაეპატრონა სავსებით სოფლის ცხოვრებას. ამ მხრივ მას ბევრი რამ აქვს გასაკეთებელი. ზოგიერთი საერობო დაწესებულება ძალიან ბევრ სხვა-და-სხვა საქმეს ეკიდება და თავის უფრო მახლობელ, პირდაპირ დანიშნულებას ვეღარ ემსახურება რივიანად.

სოფელი ჯერ ისევ სიბნელესა და სიბინძურეშია.

სკოლები, აღმოსავლეთ საქართველოში მაინც, ვერ არიან სასურველ მდგომარეობაში. ეკონომიური კრაზისი ძალიან ეტყობა მოსწავლეებსა და მასწავლებლებს. სკოლას ან მინები აკლია, ან შეშა. შენობები ინგრევა. მასწავლებელი ხშირად უჯამაგიროდ ზის.

არც გზებია უკეთეს მდგომარეობაში; მათ შესაკეთებლად დღეს ერთობ ცოტას ზრუნავენ.

ვენახები და ნათესობა ნიაღვრისაგან ფუჭდება. ყოველ წელიწადს სეტყვა ანადგურებს ყველაფერს. ხალხი ღატაკდება...

ყველა ამ უბედურების თავიდან აცდენა უნდა შეიძლოს ერობამ, რომელიც უმეტეს შემთხვევაში ამ მხრივ ნაკლებად მუშაობს.

უბრალო სახევებლებს გზის მიცემა უნდა, გამოცდილი ხალხი და ტექნიკოსები ერობა-თემისაგან საჭირო დახმარებას თხოულობენ, მაგრამ ყურის მგდებელი არავინ არის.

გამოფიტულ მიწას სასუქი უნდა, გაპატიება, — ეს არც ისე ძნელია: სასუქი რამდენიც გნებავთ (განსაკუთრებით აღმოსავლეთ საქართველოში), ზოგიერთი სოფლები ხომ ვეება გადამწვარ სასუქის ზვინებს წარმოადგენს, — მაგრამ მუშაობა არაა, რომ ერთის მხრით ამ სასუქისგან სოფელი გაიწმინდოს, მეორეს მხრით იქვე მდებარე ვენახი ანუ საყანე მიწა გაპატივდეს და, — მესამე მხრივ — მისი უხვი შემოსავლით მოჭირნახულე მეურნის ოჯახი დოვლათით აღივსოს.

მთესველს შერჩეული და ჯიშისანი თესლი ეჭირვება, — ნათხოვარი ფქვილის ნამცხვარით კიდობანი ვერ გაივსება, — მაგრამ ამ მხრითაც არაფერი, ან სულ ძალიან ცოტა კეთდება.

წიგნთ-საცავ-სამკითხველოები, სახალხო სახლები, თეატრები, საკვირაო და საღამოს კურსები იშვიათი მოვლენაა.

ყველა ამის მოსაწესრიგებლად უნდა იზრუნოს ერობამ, თემმა.

მართალია ამ ახალ საქმეს, — საერობო საქმიანობას, — ჩვენი ქვეყანა ერთი — ორი წლის განმავლობაში იდეალურად, ყოველმხრივ სასურველად ვერ მოაწყობდა, მაგრამ ბევრი რამის გაკეთება, ბევრი შეცდომის აცილება ახლაც შეიძლება.

ერობა თხოულობს შეკავშირებას, შეთანხმებულ მუშაობას. აქ არ უნდა ჰქონდეს ადგილი წვრილზანობას, შენ-ჩემობას, ჯგუფობრიობას და პარტიულობას.

ერობა უდიდესი სახელმწიფო დაწესებულებაა და აქ შეუძლიან რესპუბლიკის ყოველ ერთგულ მოქალაქეს, რა ერის, რა სარწმუნოების, რა სქესის, რა რწმენისა და მიმართულებისაც უნდა იყოს, იმოღვაწოს...

სოფელს უნდა დაუბრუნდეს ნაძვილი ინტელიგენცია.

საქმეში უნდა ჩაებას ყველა პრაქტიკული და საერთო ნდობით აღჭურვილი ხალხი, მხარში უნდა ამოუდგნენ იმ სათემო მუშაკებს, რომელთაც გულწრფელობა, ხალისი და ხალხის სიყვარული გულში უღვივისთ და მცოდნე ხელმძღვანელის დახმარებით ნამდვილ სასარგებლო საერობო მოღვაწეებად გარდიქმნიებიან.

მართალია, მძიმეა სოფლად მუშაობა, მით უმეტეს სახელმწიფო-
აღმშენებლობითი მუშაობა, მაგრამ ჩვენმა თაობამ ეს მძიმე ჯვარიც
უნდა აიტანოს გოლგოთაზე, რადგან ამაშია უეჭველი საწინდარი ერის
აღორძინებისა.

პოლიტიკური დამოუკიდებლობა ფუჭი იქნება, თუ ეკონომიუ-
რად არ გავმძლავრდით.

ეს კი შეუძლიან საერობო მოღვაწეთა თავის მოვალეობის მტკიცე
შეგნებას, თავგამოდებას, ხალხის, ერისა და ქვეყნის სიყვარულით
გამსჭვალვას.

ი. იმედაშვილი.

პატარა წერილები

სომხეთის ტრადიცია და კომუნისტები.

კვლავ სისხლის სუნი დადგა ჩვენს ახლოს. ადამიანთა ხოცვა-
ვლეტა გამეფდა; შეუბრალებლად წყვეტენ ჩვენს მეზობელ ერს, სომხებს.
ჩვენ ამ მოვლენას არ შეგვიძლია გვლგრილად უყუროთ, რადგანაც
ჰუმანობასაც რომ თავი დავანებოთ, სომხეთის ტრადიციამ ჩვენთვისაც
შეიძლება ერთგვარი საშიშროება და საფრთხე შექმნას ვინაიდან ამიერ-
კავკასიის ერთა ბედი, და მათ შორის ჩვენიც, ერთმანეთთან მჭიდროთ
არის გადაკვანძული: ერთის ერის უბედურება თუ ბედნიერება ერთმა-
ნეთთან მჭიდროთ არის დაკავშირებული; ამას ჩვენ კარგახანია ყველას
გასაგონათ გავიძახით, მაგრამ, სამწუხაროდ, ეს დღემდე მაინც სავსე-
ბით ვერ შეიგნეს ჩვენმა მეზობლებმა.

ვინ ებრძვის დღეს სომხეთს, ან რა უნდათ მისაგან? მას ებრძვის
კბილებ დამტვრეული, დასუსტებულ ოსმალთა იმპერიალიზმის საუკე-
თესო წარმომადგენელი ქეშალი, რომელსაც სურს დასუსტებულ ოსმა-
ლეთის გაერთიანებას მსხვერპლად მოუტანოს მთელი სომხეთის ერი.
ასეთია მისი მიზანი მოკლედ. მაგრამ ასე არ უყურებენ სომხეთის ტრადე-
ციას კომუნისტები, — არიან უტკივრად, წარბ შეუხრელად ამბობენ:
„სტრატეგიული მოსაზრება აიძულებს ქემალს სამხრეთ-აღმოსავლეთი-
საკენ მიმართოს თავისი ძალა და აქედან მოსალოდნელი საშიშროება
თავიდან აიცილოს სტრატეგიული და არ პოლიტიკური. ქემალის

მოძრაობა დიდად პროგრესიული მოვლენაა და მთელი ჩვენი სიმპატიამათ მხარეხეაო („იხ. კომ. № 60“). აი რას ამბობს კომუნისტების პარტიერთა სოლიდარობაზე, იმპერიალიზმის მოსპობაზე გაიძახის, საქმით კი სხვადასხვა ერის სისხლით აქვს პირი მოთხუპნული. ქემალის სტრატეგიის განსახორციელებლად ადანიანთა გვამების გროვა ჟოფილა საქირო, და „ეს პროგნოსიული“ მოვლენააო გაიძახიან. ამაზე შორს არ წასულა არც ერთი საუკუნის ბარბაროსობა. ბოლშევიკების პირისხლიან ოსმალ იმპერიალისტებთან კავშირი ჩვენთვის დიდი ხანია რაც ცნობილია; ამ კავშირს მიზნად აქვს ამიერ-კავკასიის იმ რესპუბლიკების განიავებაც, რომელთაც ჯერ კიდევ არ წამოგებულან ამ ორ მოკავშირე იმპერიალისტურ „სახელმწიფოთა“ „წითელ“ ანკესზე; მათი „სტრატეგია“ მოითხოვს გადათელოს სომხეთი და გზა გაუკაფონ დემოკრატიულ საქართველოსკენ. ამითი ცხადია, კომუნისტების აზრით რუსეთთან ჩვენი დადებული ხელშეკრულება არ დაირღვევა; იბრძვის ოსმალეთი ქემალ-ფაშის სახით და არასაბჭოთა რუსეთით იტყვიან და ხელშეკრულების ფორმალური მხარეც უფნებლად დარჩება; მაგრამ ასეთი შეხამებული სახვევით ძალიან მწელია საქართველოს თვალის ახვევა, ამაში რაოდენიმეჯერ დავარწმუნეთ ჩვენი ბოლშევიკები. არც სომხეთის ერის მოსპობაა ასე ადვილი: დღეს მთელი სომხეთის ერი ფეხზე სდგას, ქულზე კაცს მოუწოდებენ კარზე მოსულ მტრის წინაამდღევ. რომ ძლიერია ეროვნული თავდაცვის ინსტიქტი ამას ბოლშევიკები ქემალის „სტრატეგიულ“ კომპანიის დამარცხებაშიაც მალე დაინახვენ.

დღე, იყოს კომუნისტების სიმპატია ქემალისაკენ, ყველა ოსმალეთის იმპერიალიზმები მათთვის დაგვილოცნია ჩვენ კი, მთელი ჩვენი სიმპატიით წამებულ სომხის ერთან ვართ. ჩვენ გვრწამს, რომ მთელი საქართველოს დემოკრატია სასტიკ პროტესტს განაცხადებს სომხეთის ტრალედიის მომწყობ-ხელმძღვანელთა წინაამდღევ.

პასუხისმგებლობის კულტურა

ყველა სახელმწიფოს სიმტკიცე, კეთილ დღეობა როგორი ფორმისაც არ უნდა იყოს ის, დამოკიდებულია მის მოქალაქეთა პასუხისმგებლობაზე, ნაკისრ მოვალეობის შეგნებაზე. თუ თვითეულ მოქალაქეში საერთოდ და კერძოდ სახელმწიფოს მოხელეში განვითარებული არ არის პასუხისმგებლობის კულტურა, ისე სახელმწიფოს საქმეები კეთილად ვერ წარიმართება. ამ მხრივ, სამწუხაროდ, ჩვენ მეტად უნუ-

გეზო მდგომარეობაში ვართ: ბევრი მოხელე ვერც კი გრძნობს ნაკისრ მოვალეობის სიმძიმეს და ვალდებულობას სახელმწიფოს წინაშე. საზოგადოებრივ მოვალეობის აღსრულება სხვათაშორისო. საქმედ მიგვაჩნია, ყველაფერში შინაურულობას ვიჩენთ და ხშირად ზოგნი ბოროტ-მოქმედებასაც კი არ ერიდებიან. მთავრობის თავმჯდომარის უკანასკნელმა ბრძანებამ¹⁾ პურის მოძარაგების გამო ეს ნათლად დაამტკიცა. ამ საერთო გამწვავებულ ეკონომიურ კრიზისების დროს მუშა-მოსამსახურეებს ისეთი პური ეძლეოდათ, რომლის ქამა რაც უნდა მშიერო უნდა ყოფილიყავით მაინც საძნელო და თან საშაშიც იყო; მღელვარება პურის გარშემო დღითი დღე მწვავდებოდა, მაგრამ მუშა-მოსამსახურენი მაინც ითმენდნენ ნახევრად ტალახიან პურის ქამას, რადგანაც მას აწერდნენ საერთოდ სახელმწიფოს ეკონომიურ კრიზისს. მაგრამ ამ საგნისათვის საგანგებოდ დანიშნულმა კომისიამ, რასაც შედეგათ მოჰყვა მთავრობის თავმჯდომარის ხსენებული ბრძანება, სულ წინაღმდეგი გამოაშკარავა: დანაშაუენი აღმოჩნდნენ ისეთი პირნი, რომელთა პირდაპირ მოვალეობას შეადგენდა თავის სახელმწიფო მუშა-მოსამსახურეთათვის საღი პური მოეწოდებია, მაგრამ უყურადღებობას ვინ ჩივის ზოჯ მათთანს ბოროტ-მოქმედებაც კი ჩაუდენია.

ამ ბოლო დროს საერთოდ მოხელეთა უპასუხისმგებლობამ ქრონიკული ხასიათი ჰქმილო, რამაც შეიძლება ერთგვარ კატოსტროფის წინაშეც კი დაგვაყენოს; ციდან ხომ ვერ ჩამოვიყვანთ ხალხს, რა გვიხსნის თუ არა პასუხის მგებლობის კულტურის საკმაოდ განვითარება თვითეულ სახელმწიფო მოხელეში, რომელსაც ევალება ამა თუ იმ სახელმწიფო ფუნქციის ასრულება. დროა შევიგნოთ პასუხის მგებლობის მოთხოვნა, თორემ დასჯის შიშით მოვალეობის პირნათლად ასრულება მაგ რიგათ ვერ მოგვცემს სასურველ ნაყოფს.

როგორც ერობები, ისე თემები სასტიკად უნდა ებრძოლონ ამ მოვლენას: სამსახურში ცოტაოდენი ჩადენილი და დანაშაულიც კი არ უნდა ეპატიოს მოხელეს, არამც თუ ბოროტმოქმედება. ამ შემთხვევაში: დიდი თუ პატარა მოხელე ყველა თანასწორად უნდა დაისაჯოს. თუ ამ სენთან ბრძოლაში მთავრობის ერობებიც არ დაეხმარა, მარტო მთავრობის თავმჯდომარის ბრძანებები ბოროტებას ვერ აღმოუხვრიან...

¹⁾ ბრძანების ფორმალურ მხარეს ახლა არ ვეხებიდ.

ბრძოლა საქონლის ჰირთან.

ჩვენი ნახევრად გავერანებული მეურნეობის თვითეული ნაწილისაჰიროებს გამოჯანსაღებას, მკვიდრნი ადაგზე დამყარებას. რა არის მეურნეობისათვის ყვილაზე უფრო საჭირო თუ არა საქონელი. ეს კარგათ იცის ჩვენმა გლეხმა და მიტომ არის, რომ უხარ-კამეჩოდ სიცოცხლე ვერ წარმოუდგენია. — უხარო გლეხი კაცი, რა კაცი იცის ხლმე თქმა გლეხებმა. მაგრამ სამწუხაროდ უნდა ითქვას, რომ ჩვენში საქონლის მოვლა-მოშენებასაც არა აქვს ჯეროვანი ყურადღება მიპყრობილი. ზოგან ისე დაიარაღებული, ვადაგვარებულია საქონლის ჯიში, რომ მის ყოლას ზარალის მეტი არა მოაქვსრა; რამდენჯერ თქმულა საქონლის ჯიშის გაუმჯობესობის შესახებ, მაგრამ საქმეს მაინც არაფერი ეშველა. ამ ბოლო ხნებში კი საქონლის ჯიშის გაუმჯობესებას ვინ ჩივა, რაც არის იმასაც მუსრს ავლებს საქონლის ჰირი. ჩვენი რესპუბლიკის ზოგიერთ ნაწილებში დიდი ზარალი მიაყენა მცხოვრებთ საქონლის ჰირმა; ბევრი მიწის მუშა აატირა; ამ სამწუხარო მოვლენას ყურადღება მიაკცია შინ. საქ. სპინისტრომ, სადაც დაარსდა ვეტერინარ-სანიტარული განყოფილება, რომელიც კარგა ხანია ებრძვის საქონლის ჰირს და უნდა ითქვას, რომ ამ ბრძოლამ ბევრგან სასურველი ნაყოფიც გამოიღო.

საქონლის ჰირთან უფრო ნაყოფიერ ბრძოლისათვის ვეტერინარულმა განყოფილებამ გამოსცა „დროებითი წესდება საქონლის ჰირთან ბრძოლისა“, საიდანაც საჭიროდ მიგვაჩნია მოვიყვანოთ ერობების საყურადღებოდ შემდეგი მნიშვნელოვანი პუნქტები:

— საქონლის პატრონი მოვალეა დაუყოვნებლივ აცნობოს ადგილობრივ ერობის გამგეობას ანუ პირდაპირ ექიმ-ვეტერინარს, როდესაც მის საქონელში აღმოჩნდება საექვო ავადმყოფი გადამდები სენის ნიშნებით, ან უეცრად მომკვდარი.

→ ერობის გამგეობა, მიიღებს რა განცხადებას ავადმყოფ, ან მკვდარ საქონლის შესახებ, მოვალეა დაუყოვნებლივ აცნობოს ადგილობრივ ექიმ-ვეტერინარს და მის მოსვლამდის კი მიიღოს შემდეგი წინასწარი ზომები: ა) გამოაცალკეოს საღი საქონელი ავადმყოფებიდან, ბ) ჩამარხოს მკვდარი საქონელი განცალკევებულ ალაგას, რომელიც შემოფარგლული უნდა იყოს არხით ან ღობით, გ) აკრძალოს საქონლის გადარეკა და საქონლის ნედლი მასალის და აგრეთვე თივის, ჩალის და ბზის გადატანა სხვა სოფელებში.

ექიმი ვეტერინარი ცნობის მიღებისთანავე საქონლის ავადმყოფობის შესახებ მოვალეა მიაშუროს იმ ადგილს, და ერობის წარმომადგენელის და ორი საქონლის პატრონის თანადასწრებით გასინჯოს ავადმყოფი საქონელი, და თუ არის მკვდარი — გასჭრას სენის გამოსაკვლევად.

— დაჭირიანებულ სოფელში აშკარად ავადმყოფი და სიცხეაწეული საქონელი ცალკევდება და თავსდება განსკუთრებულ ბოსელში ან მოლობილში.

— აღმასრულებელ კომიტეტში შედიან ექიმი-ვეტერინარი, როგორც თავმჯდომარე, ერობის გამგეობის წარმომადგენელი (ქალაქებში თვითმართველობის წარმომადგენელი) და ორი ადგილობრივი საქონლის პატრონი ამორჩეული მცხოვრებთაგან. აღმასრულებელ კომისიის მოქმედება გრძელდება საკარანტინო წესების მოხსნამდის. კომისიას ყველა განაჩენი შეაქვს ოქმში, რომელზედაც ხელს აწერენ იქ დამსწრე წევრნი. ასლი ოქმისა დაუყოვნებლივ ეგზავნება ერთი — შ. ს. ს. ვეტერინარ-სანიტარულ განყოფილებას და ერთიც ერობის გამგეობას.

დაჭირიანებულ სოფელში აღმასრულებელი კომისია მოვალეა მიიღოს შემდეგი ზომები:

ა) აღნიშნოს დაჭირიანებულ სოფლის საზღვრები, დააწესოს ამ საზღვრებში კარანტინი და მასზედ თვალყურის დაჭერა დაავალოს მცხოვრებთ.

ბ) შეადგინოს საქონლის საკომლო სია და დააწესოს საქონელზე სავეტერინარო ზედამხედველობა.

გ) აირჩიოს შესაფერი ადგილი საქონლის ლეშის ჩასამარხად.

დ) დააწესოს სავალდებულო აცრა დაჭირიანებულ სოფლის საქონლისა.

ე) აირჩიოს შესაფერი ადგილი საქონლის დასაბმელად და ასაცრელად. იზრუნოს ასაცრელ იარაღების, შრტაის და სხვა ასაცრელ მასალების შენახვაზე.

შემდეგ წესდებაში მოყვანილია ზოგიერთი ფორმალური მხარეები, რომელიც დცულ უნდა იქნეს.

ჩვენ სრული იმედი გვაქვს, რომ ჩვენი ერობები, თემები სავსებით ისარგებლებენ საქონლის ჭირთან ბრძოლის ზემო აღნიშნული საშუალებებით, რითაც ისინი დიდ სამსახურს გაუწევენ ჩვენს სასოფლო მეურნეობას, და იხსნიან სოფლის მუშებს საქონლის ჭირის გამანადგურებელ ზარალისაგან.

ეკონომიური კრიზისის გარშემო.

დღევანდელმა ეკონომიურმა კრიზისმა სახელმწიფოს საყოველთაო ყურადღება მიიპყრო. დღეს ყველა ამ მძიმე საკითხის გარშემო ვფუხს-ფუხსებთ, ერთის შეხედვით ვითომ კიდევაც ვაკეთებთ რასმე, მაგრამ ეკონომიური პირობები თან და თან ჯოჯოხეთურ ხასიათს ღებულობს, ის გველეშაპს დაემგზავსა, რომელსაც ახლოს ვერავინ ეკარება და რომელიც ყველას შთანთქმას და ჩაყლაპას უპირებს. ს. დ. ცენტრალური კომიტეტის თაოსნობით 13 ოქტომბერს შესდგა ქალაქის საბჭოს ხმოსანთა დარბაზში პარტიის ყველა ორგანიზაციების ხელმძღვანელთა თათბირი, რომლის მიზანი იყო დღევანდელი ეკონომიური მდგომარეობის ყოველ მხრივ განხილვა და მის შესამსუბუქებლათ სათანადო საშუალებათა გამოძებნა.

პირველად მოხსენება გააკეთა მთავრობის თავმჯდომარე ნ. ნ. ჟორდანიამ, მოხსენება შინაარსიანი იყო. მან ჯერ აღნიშნა ის ეკონომიური პირობები, რომლებშიაც ომის გამო ჩავარდა საერთოდ მთელი ევროპა და კერძოთ საქართველო. შემდეგ შეეხო ეკონომიურად ჩვენს დამახასიეთებელ მიწეზებს და აღნიშნა, რომ მოსალოდნელ ეკონომიურ კატასტროფისაგან გვიხსნის შემოსავალ-გასავლის პროპორციის დაცვა, შრომის ნაყოფიერება და მთლიან ეკონომიური პოლიტიკის წარმოება. მან ხაზგასმით აღნიშნა ისიც, რომ შრომის განაყოფიერება ისევ მუშების ხელშია, ამისათვის მათ ყოველგვარი ზომები უნდა მიიღონ, რომ შრომა განაყოფიერდეს. შრომის განაყოფიერება უნდა იყოს უახლოესი მიზანი ეკონომიური პოლიტიკისა, შრომის განაყოფიერება გამოიწვევს ექსპორტის გაძლიერებას, რასაც მოჰყვება ჩვენი ფულის კურსის გაღიძება. გარდა ამისა მომხსენებელი შეეხო სახელმწიფოს გასავალს და სთქვა, რომ ის არ უნდა ქარბობდეს სახელმწიფოს შემოსავალს, თორემ სახელმწიფო მუდამ ვალში იქნება; შემოსავალ-გასავლის სწორ სწონობის დაცვა უნდა იყოს ჩვენი ბრძოლის საგანი ეკონომიურ პოლიტიკაში. ხარჯებას შესამცირებლათ მომხსენ-

ნებელმა საჭიროდ აღიარა აგრეთვე შტატების შემცირება მინიმუმამდე; ჩვენის აზრით რაოდენიმე პირის სამსახურიდან დათხოვნა დიდ მალამოს ვერ დასდებს ჩვენს ეკონომიურ წყლულებს; გარდა იმისა, რომ გაფვიმრავლებს უკმაყოფილო ელემენტებს და ეს საშუალება ჩვენ არც მიგვაჩნია რადიკალურად, მაგრამ ამის შესახებ გამოიცა მთავრობის თავმჯდომარის ბრძანება და ის მაინც უნდა შესრულებულიყო შესაძლებლობის ფარგლებში, ამას მოითხოვდა მთავრობის პრესტიჟის დაცვა და მისდამი პატივისცემა. მაგრამ აგერ თვეზე მეტი გადის და რამდენადაც ვიცით ჯერ შტატების შემოკლება არც კი უფიქრიათ. ეს საერთოდ ჩვენი სახელმწიფოს თანდაყოლილი სენია, — კანონს თუ ბრძანებებს ვცემთ, მაგრამ იმას კი არ უკეთებთ კონტროლს თუ რამდენათ გატარდა ის ცხოვრებაში; ამ მოვლენას დღეს იმდენათ მიეჩნია ჩვენი პსიქოლოგია, რომ ის ჩვეულებრივად მიგვაჩნია. ეს უკუღმართობაა და მას დროზე უნდა მიექცეს ყურადღება.

აგრეთვე მეცნიერული სოციალიზმის საუკეთესო წარმომადგენელმა კ. კაუცკიმ დამსწრეთა თხოვნით გამოსთქვა თავისი აზრი ჩვენი დღევანდელ ეკონომიურ მდგომარეობის შესახებ; მან დაახლოვებით შემდეგი სთქვა: „**შრომა არის ნაყოფი ყოველივე ნაწარმოებისა**“; მაგრამ დღეს ყოველივე ნაყოფიერება დაეცა. ბურჟუაზია ამ მოვლენას წინად მაინც რვა საათის სამუშაო დღეს აბრალებდა, მაგრამ რვა საათის სამუშაო დღემ შრომა უფრო გაანაყოფიერა. ნაყოფიერების დაცემა გამოიწვია მსოფლიო ომმა, რასაც თან მოყვა აგრედვე მუშა ხელის ფიზიკურად განადგურებაც. ზოგის აზრით, რაც უფრო ნაკლები იქნება შრომის ნაყოფიერება მით უფრო მალე მოისპობა კაპიტალიზმი, მაგრამ, ეს ყალბი შეხედულობაა. პირიქით უფრო იზრდება კაპიტალიზმის სპეკულიაციის სახით; ასეთ პირობებში წარმოება მცირდება, რაც უფრო ამწვავებს ეკონომიურ კრიზისს. დღეს ჩვენ ვხედავთ მთელ რიგს პარაზიტებისას, რომლებიც არამც თუ ქმნიან, სპობენ და ანადგურებენ შექმნილ სიმდიდრეს. ეკონომიური კრიზისის თავიდან ასაცილებლად საჭიროა შრომის განაყოფიერება, სავალდებულო შრომის შემოღება, რისთვისაც საჭიროა საწარმოო საშუალებანი. წარმოებაში უნდა ჩაბანდებული იქნას ახალ-ახალი კაპიტალიზმის ფინანსიურ მდგომარეობის განსამტკიცებლად საჭიროა თქვენი საქონლის უცხოეთში უხვად გატანა. რამდენადაც მე დავრწმუნდი ვაზიდულ საქონლის რაოდენობა თითქმის უახლოვდება შემოზიდულ საქონლის რიცხვს. საჭიროა კიდევ უფრო განავითაროთ

მარგანეცის და ნახშირის წარმოება. თქვენში შესაძლებელია კიდევ ავეჯეულობისა და ქალაღდის ქარხნის წარმოება. საქიროა აგრეთვე მოწესრიგდეს ფულის გამოცემის სისტემა. ქალაღდის ფულის სიმრავლეც არის. საქონლის გაძვირების მიზეზი. უნდა მოსპოთ ფულის მონოპოლია. სახელმწიფო გასავალმა მის შემოსავალს არ უნდა გადააქარბოს. დეფიციტის დასაფარავად საქიროა გადასახადების გაღიღება და გასავლის შემცირება; გადასახადის გაღიღება უპირველესად ყოვლისა თქვენს გლეხობას შეეხება; ეს შეიძლება სხვაგან სახიფათო იყოს, მაგრამ თქვენი გლეხობა შეგნებულია და თუ ის დარწმუნდება, რომ გადასახადი შისმავე კეთილდღეობას მოხმარდება, ის ადვილად შეურიგდება გადასახადების მომატებას. საქიროა აგრეთვე იძულებითი სესხსაც მიმართოთ; პოლიტიკურად ეს როგორ იმოქმედებს არ ვიცი სავსებით, რადგან ჯერ კიდევ კარგად არ ვიცნობ თქვენს მდგომარეობას.

ზემოდ დასახელებული საშუალებანი ასე უცბათ მაინც სავსებით ვერ გიხსნით ეკონომიურ გაქირვებისაგან, საქიროა უცხოეთის დახმარება.

ჩვენ ვფიქრობთ რომ კ. კაუცკის აზრი გაზვიადებულია ჩვენ გლეხებზე. გლესს სიტყვა „გადასახადი“ სძულს; როგორც უკანასკნელმა მომხსენებელმაც აღნიშნა მასში ფეხი მოიღვა ისეთმა პსიქოლოგიამ ვითომ მათ ყველაფერი მუქთად უნდა გაუკეთდეს, ყველაფერი ტყვილა უნდა მიეცეს; ამაში ჩვენც მიგვიძღვის ბრალი.... „თქვენში შესაძლებელია ავეჯეულობისა და ქალაღდის ქარხნის წარმოება“ ბრძანებს პატივცემული კ. კაუცკი. აი, აი, რომ ჩვენში ბევრი რამ არის შესაძლებელი დღევანდელი ეკონომიურ სიმძიმის შესამსუბუქებლად, მაგრამ ჩვენი უბედურობა სწორედ იმაშია, რომ ვერ ვახერხებთ სარგებლიან საწარმოო საქმის დაწყებას, ვერ ვიჩენთ საამისო ცოდნას და ენერგიას.

კ. კაუცკის შემდეგ მოხსენებას აკეთებს მიწათ-მოქმედების მინისტრი ნ. ხომერიკი. ის უფრო კონკრეტულად მიუთითებს ზოგიერთ პრაქტიკულ საშუალებებზე ეკონომიურ მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, და ამბობს:

ერთად-ერთი საზომი რაოდენობისა, ეს ჩვენი, გაქირვება იყო. რაც უფრო მეტი ფულს იბეჭდება, იმდენად ძლიერდება ფულის საქიროების მოთხოვნილება; თუ ესე გაგრძელდა, სტერლინგი უფრო გაძვირდება, რაც გამოიწვევს ჩვენ ეკონომიურ მდგომარეობის გაუარესებას. ამ სენს წამალი უნდა დაედოს. საერთო მიზეზების დასახელება: ვერ გვი-

შველია. უსათუოდ უნდა გადაკლახოთ დაბრკოლებანი და დაიცვათ ბიუჯეტის წონასწორობა, ამისათვის საჭიროა შტატების შემცირება, შემოსავლის გადიდება და მრეწველობის განვითარება. ჩვენში არის ზოგი ისეთი დაწესებულებანი, რომლებიც დიდ საჭიროებას არ წარმოადგენენ სახელმწიფოსათვის, ისინი უსათუოდ უნდა მოვსპოთ: გადასახადები უნდა გავადიდოთ სხვა და სხვა სახით. დღეს გლენი საყენ შეშაში იხდის 25 მანეთს, მაშინ, როცა იმდენივე შეშაში წინად იხდიდა 5 — 12 მანეთამდე, დღევანდელი კურსის მიხედვით დღეს ეს თანხა რამდენიმე ათას მანეთს უდრის. დღეს ჩვენ ხალხში გამეფებულია ისეთი ფსიქოლოგია, ვითომ მათ ყველაფერი მუქთად უნდა მიეცეს და გაუკეთდეს, საჭიროა ამ ფსიქოლოგიის წინააღმდეგ სასტიკი ბრძოლა ვაწარმოოთ. ვარდა ამისა ბურჟუაზია, რომლის ხელში დღეს მილიარდები ტრიალებს თითქმის სრულიად თავისუფალია სახელმწიფო გადასახადისაგან, ფული უნდა მოვაგროვოთ და დავაბანდოთ საწარმოო საქმეში; ეს უფრო სარგებლობას მისცემს იმ ხალხს, ვისაც დღეს ბალიშები აქვს საფეხ ბონებით. გადასახადების გადიდება და შემოსავლის წყაროს აღმოჩენა საფეხებით ვერ გვიმსუბუქებს მდგომარეობას. თუ დაგვიტოვებთ მივმართოთ შინაურ სესხს, რასაც ჩვენი ხალხი არ არის მიჩვეული, მაგრამ იძულებითი სესხი უნდა შემოვიღოთ, რის შემდეგ ჩვენ შეგვეძლება დავფაროთ ჩვენი ხარჯები. თუ ეს საშუალებანი არ გვეყოფა მაინც ხარჯების დასაფარავად, უკიდურეს შემთხვევაში უნდა მივმართოთ ბონების ბეჭედს. თუ ბიუჯეტის წონასწორობის დაცვა ვერ შევძელით ისე ჩვენ ცხოვრებას ვერ გავაიაფებთ.

ფინანსიური სათავე წარმოებაშია, რაც ჩვენში არ არის განვითარებული, ჩვენი ძასოფლო მეურნეობაც ჩამორჩენილია, მაგრამ მრეწველობის განსავითარებლად ჩვენ საუკეთესო პერსპექტივები გვაქვს ჩვენი ნედლი, მასალის წყალობით. მართალია, ჩვენი ერობები ხსნიან სამრეწველო დაწესებულებებს, მაგრამ არ ითვალისწინებენ წარმოების წინასწარ პირობებს, ამის გამო ისინი მოგების მაგიერ ხშირად ზარალს ნახულობენ. ამ მოვლენის თავიდან ასაცილებლად საჭიროა, რომ უმაღლესმა ეკონომიურმა საბჭომ გაუწიოს ხელმძღვანელობა საწარმოო საქმეს, თორემ უსისტემოდ დაწყებული საქმე, ზიანს მიაყენებს ჩვენს ეკონომიურ მდგომარეობას, უნდა დავიცვათ წარმოების საქმეში პრინციპი ცენტრალიზაციისა, საჭიროა ერთგვარი კონტროლს დაწესება. უნდა მოვსპოთ ფუფუნების საგნების შექოტანა, რომლის ნაცვლად ჩვენგან

შიაქვთ ისეთი საქონელი, რომელიც ევროპაში ოქროს ფასად ღირს; ფუფუნების საგნების ნაცვლად უცხოეთიდან საწარმოო იარაღები უნდა შემოვიტანოთ; ჩვენი რესურსები უნდა მოხმარდეს საქირო იარაღების შემოტანას.

დასახელებულ ზომების გარდა, საქიროა საკუთარი ფულის სისტემის შექმნაც. უნდა მოვსპოთ ჩვენში არსებული რუსეთის სხვა და სხვა კანტორები, რომლებიც დღეს ბუდეა სპეკულიაციისა, აწარმოებენ ბნელ ოპერაციებს. დღეს სპეკულიაცია ვითარდება არა მარტო საქირო საგნებზე, არამედ უცხოელ ფულზედაც, ამისათვის საქიროა სახელმწიფო ბანკმა იკისროს სავალიუტო ოპერაციის წარმოება. რესპუბლიკის საზღვრებში ყიდვა გაყიდვა უნდა ხდებოდეს ჩვენი ფულით, უცხოელებსაც ანგარიშის გასწორება ჩვენი ფულით უნდა მოეთხოვოთ, ამ შემთხვევაში უცხო ვალიუტას გვერდი უნდა აუაროთ. საქიროა აგრეთვე შეექმნათ საგარეო ვაჭრობის ბალანსი; საგარეო ვაჭრობა დამოკიდებულია იმაზე თუ რამდენს გავიტანთ ან შემოვიტანთ უცხოელ საქონელს. დღეს ჩვენთვის უდიდესი საექსპორტო საგანი, ეს მარგანეცია, რომლის წესიერად გამოყენებით ჩვენ დავიპყრობთ ბაზარს, ამისათვის საქიროა უცხოეთის აგენტურის გაძლიერება,

ახალი ფაბრიკა — ქარხნების დაარსება დღეს ძნელია. მაგრამ ის მაინც უნდა გამოვიყენოთ ნაყოფიერად, რაც არ მოითხოვს დიდ საწარმოო კულტურას. ასეთია მაგალითად პარკი, თამბაქო და სხვა.

თავი უნდა ვირჩინოთ უსათუოდ საკუთარი პურიით, ეს შესაძლებელიც არის, საქიროა მხოლოდ აგრონომიული დახმარება გაუწიოთ სოფელს. დასასრულ საქიროა მეტი ხელმოჭერილობა და მომჭირნეობა გამოვიჩინოთ. მიზანშეწონილი, მთლიანი ეკონომიური პოლიტიკა გვიხსნის ეკონომიურ გაჭირვებისაგან.

დიაკნოზი ორივე მომხსენებლის ერთნაირია, შრომის განაყოფიერება, ხარჯების შემცირება და მრეწველობის განვითარება; მაგრამ მარტო თქმა არ კმარა, საქიროა ამ ზომების ცხოვრებაში გატარება, მისი განხორციელება. პრაქტიკაში გამოყენება და სავალალო ის არის, რომ ეკონომიურ დარგში ჩვენ ვერ ვდგამთ შესაფერ ეკონომიურ ნაბიჯებს, სიტყვით კი ყველა ვიბრძვით. ამისათვის საქიროა საქმიანობა, რომლის ინიციატივა მთავრობამ უნდა იკისროს; მას გვერდში უნდა ამოუდგეს მთელი ხალხი. ყველა ჩვენი ცოცხალი ძალები უნდა ამოძრავდეს ამ მიზნით.

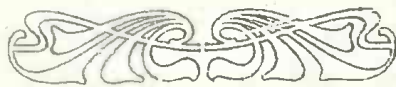
ჩვენში ფუფუნების საგნები მეტი შემოდის, აუცილებელ საჭირო საგნებზე, მერე და რატომ დროზე არ ავკრძალეთ ამ საგნების უცხოეთიდან შემოტანა! ამის უფლება ჰქონდა მთავრობას და ეს არც დიდ შრომასა და ხარჯს მოითხოვდა, საქმე სანამ წახდება. მანამ უნდა მას შეეღობა; გარდა ამისა გლახს შნ მანეთს ვახდევინებთ ჟრემ. შემაში. რატომ არ გავადიდებთ ასეთ გადასახადებს, ხალხში მუქთაობის პსიქოლოგიასთან ბრძოლა საჭირო და არა დათმობა. ან რატომ არ შეგვეძლო ამდენხანს ჩვენ მდიდარი ტყეების ისეთი ექსპლოატაცია მაინც, რომ მუშა-მოსამსახურეები ამ სამთარში უშეშოთ არ შეგვეწუხებია მაინც?!

ერობებს და თემებს უკიყინებენ: საკუთარ ეკონომიურ პოლიტიკას აწარმოებენ და ხშირად უსისტემო დაწესებულ საწარმოო საქმეში ზარალის მეტს ვერას ნახულობენო. მართალია ეს, მაგრამ რატომ ერობებმა, ისინი საკუთარი ძალით ასკდებიან აქეთ-იქით თავიანთ ეკონომიურ მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად. ჯერ უნდა შევიმუშაოთ მტკიცე მთლიანი ეკონომიური პოლიტიკა და შემდეგ უნდა მოვითხოვოთ მისი საყოველთაოდ აღიარება და ცხოვრებაში გატარება. ერობებს ამ შემთხვევაში, რასაკვირველია მთავრობამ უნდა გაუწიოს შესაფერი დახმარება და ხელმძღვანელობა.

ჩვენ მაინც იმედს არ ვკარგავთ, ჩადენილი შეცდომა ამ მწარე ვაკვეთილების შემდეგ მაინც იქნება გამოსწორებული, დასახელებულ საშუალებათა განსახორციელებლად ყოველ-ღონის ძიებას იხმარს მთავრობა, ამ შემთხვევაში მასთან იქნება რესპუბლიკის ყველა ერობა და სხვა მოქმედი ორგანიზაციები.

მოხსენების შემდეგ გამართულ კამათის ანგარიშის მიღებულ რეზოლიუციას შემდეგ ნომერში მოვათავსებთ

განმანი.

დ ა რ ი ვ ე ბ ა

ცხენების მოვლა-პატრონობის შესახებ.

ა) ცხენის გაწმენდა გასუფთავება.

ცხენის გაწმენდა—გასასუფთავებლად საჭიროა: საურველა, შროტკი და მაულის ნაჭერი, ჩლიქის გასაწმენდათ კი—რკინის კავი, ან ხის დანა.

გაწმენდა-გასუფთავების დროს ცხენი დაბმული უნდა იყოს მოკლე ავშარით; ცხენის გაწმენდა-გასუფთავება უნდა იწყებოდეს კისრის მარცხენა მხრიდან ჯერ საურველით, შემდეგ შროტკით; ტალახში ამოსვრილი ან ოფლში გაწურული ცხენი უნდა გაიწმინდოს ნაშხის კონით, შემდეგ კი—საურველით მთელი ცხენის სხეული, გარდა თავისა და ფეხების ძირის ნაწილებისა, ვინაიდან ამ ნაწილებს საურველი ტკივილს და ზიანს აყენებს. შროტკით გაწმენდის შემდეგ, ცხენის მთელი სხეული უნდა გაიწმინდოს სველი მაულის ნაჭრით; ამავე საშუალებით ცხენს უნდა გაეწმინდოს ნაშენობა და უკანა ტანი; ფეხები უნდა გაეწმინდოს ნაშხის კონით და შემდეგ—მაულის ნაჭრით.

ცხენის თვალეები, ნესტოები და ფეხები ცივი წყლით უნდა ჩამოერეცხოს და შემდეგ ამისა შეემშრალოს მაულის ნაჭრით—ან უბრალო ტილოთი.

ქეჩო, ფაფარი და კუჯი უნდა გაიწმინდოს მარტო შროტკით. ცხენის კუდი, ქეჩო და ფაფარი, ყოველ ორი კვირის შემდეგ, უნდა დაიბანოს ნელ-თბილი წყლით.

როდესაც ცხენი იწმინდება, საჭიროა, დაკვირვებით გასუფთავება ჩლიქისა.

როდესაც ცხენის გაწმენდა-გასუფთავება გათავებულა, მაშინ მას უნდა გადასახური გადაეფინოს და თავი ბაგაზე აუკრას.

თუ რომ ამინდი ნებას გვაძლევს მაშინ ცხენი გარეთ უნდა გაიწმინდოს.

როდესაც ცხენი სჭამს ქერს ან შვრიას, მაშინ მისი გაწმენდა არ შეიძლება.

არასოდეს ცხენს კუდი არ უნდა მოაჭრათ, ვინაიდან იგი შეადგენს მისთვის ერთად-ერთ მოსაგერებელ ფარ-ხმალს ყოველივე მავნე მწერისაგან (ბუზი, კოლო, მუმლი, კრაზანა და სხვა).

როდესაც ცხენი მუშაობიდან ან მოგზაურობიდან ბრუნდება და საჯინიბოში შეჰყავთ, მაშინ საჯინიბოს ფანჯრები და კარებები უნდა დაიხუროს, უნაგირის მოხსნის შემდეგ, ცხენს სხეულის ყველა ნაწილები, უნდა გაემშრალოს ნაშხის კონით ან მაულის ნაჭრით; თვალეები და ნესტოები უნდა გაეწმინდოს სველი ტილოთი; ცხენის საფუძვლიანი გაწმენდა-გასუფთავება ხდება მაშინ, როდესაც იგი სულ მთლათ გაშოება ოფლისაგან და დამშვიდდება ესე იგი ერთი საათის შემდეგ საჯინიბოში შეყვანილამ.

გაზაფხულზე, როდესაც ცხენი ბალანს იცვლის, გაწმენდა-გასუფთავება უნდა ხდებოდეს დიდის მუყაითობით, რომ ძველი ბალანი მალე და ადვილად გასკვივდეს; მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ძალად ამოგლეჯა ბალნისა დიდ ზიანს მოუტანს ცხენს.

ტალახში ამოსვრილი ცხენის დაბანვა ზამთარში, ან ცივ ამინდში არ შეიძლება

ბ) საჭმლის მიცემის წესი.

ცხენს, თუ განსაკუთრებულად არა, მომეტებულ ნაწილად მაინც, საჭმელად აძლევენ—თივას, ქერს, შვრიას და სიმინდს; ფეხ-ქვეშ კი უშლიან ნამჯას. ზამთარში და შემოდგომაზე ყველა ცხენს ქერას გადიდებულ ულუფას უმატებენ, ბზეს ან წვრილად დაჭრილ ნამჯას, რომლის სივცე არ უნდა აღემატებოდეს 1 დიუიმს.

ქერი ან შვრია უნდა მიეცეს დღეში სამჯერ: დილით, შუადღისას და საღამოთი; გამგზავრების წინ ქერი უნდა მიეცეს იმ ანგარიშით, რომ მის შეჭმის შემდეგ გავიდეს ერთი საათი მაინც; ქერი უნდა ეძლეოდეს ცხენს გადადებულ ერთი საზომით ან და წონით; ყველაზე უმჯობესია ქერი ეძლეოდეს ცხენს თოფრაში. იმ ცხენებს, რომელნიც ყოველ დღე განუწყვეტილად მუშაობენ მძიმე სამუშაოთი, უნდა ეძლეოდეს დღეში 20 გირვანქა ქერი, თივა კი—რამდენიც უნდა; მსუბუქ მუშაობის დროს კი 12—15 გირვანქამდე ქერა; თივა რომ არ გააფუჭოს ცხენმა—საჭიროა იგი მიეცეს ცხენს დღეში რამდენჯერმე, პატარა პატარა ილღიებით, წონით ზედმიწევნით, 2—4 გირვანქამდე თითო ილღია; სასარგებლოა ამ რიგათ თივა ეძლეოდეს ცხენს ქერის თვითეულ ჯერას მიცემის განმავლობაში;

ცხენის საზრდოება ახალი ნედლი ბალახით სასარგებლოთ არის ცნობილი, ნამეტნავად იმ ცხენებისათვის, რომლებმაც გადაიტანეს ესა თუ ის სასტიკი ავადმყოფობა; ასეთი საზრდოება ნამეტურად სასარგებლოა ძლიერ გამხდარ და უძალო ცხენებისათვის, მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ნედლი, ახალი ბალახი, მაშინ არის სასარგებლო, როდესაც თვით ბალახი მოითიბება ყვავილობის ხანაში; ამასთანავე მხედველობაში უნდა ვიქონიოთ, რომ ახალი ნედლი ბალახით საზრდოება არ უნდა გრძელდებოდეს ორ კვირაზე მეტი, რომ ცხენს არ დასუსტდეს.

ვეტერ. ექიმი გრ. შამაშთაფრიშვილი.

ქ რ ო ნ ი კ ა.

მ თ ა ვ რ ო ბ ა შ ი

მომარაგების საქმე.

1. ნებადართულ იქნას რესპუბლიკის საზღვრებში პირადი საქიროებისათვის ხუთი ფუთი ქერისა და ხორბლის გატანა იმ პირობისთვის, რომელსაც სურს თავის მაზრიდან ხორბლის გამოტანა. ნებადართვა უნდა აიღოს ერობიდან. ვისაც თავის ხორბალი არა აქვს, თუ სათანადო მოწმობა ექნება თავისუფლად შეუძლია მაზრის სადგურებზე იყიდოს ხორბალი. 2. ვინც ამ წესებს არ შეასრულებს და ისე მოინდომებს ხორბლის გამოტანას მას ხორბალი ჩამოერთმევა და თვით პასუხისმგებლობაში მიეცემა. ეს დადგენილება უნდა გცნობოს ყველა ერობებს.

ფინანსთა სამინისტროში

განსაკუთრებული კომისია.

ფინანსთა მინისტრის მოადგილემ გასცა განკარგულება რათა დაარსდეს განსაკუთრებული კომისია სამრეწველო და შემოსავლის კვალობაზე გადასახადის პროექტის განსახილველად. ასეთი გადასახადი ეხლა იკრიბება ძველი კანონის მიხედვით და ეს დღევანდელ პირობებში შეუფერებელია. დეკრეტის პროექტით ის ორი გადასახადი გაერთიანდება ერთ პროგრესიულ შემოსავალ კვალობის გადასახადთან შემდეგ საფუძვლებზე: პროგრესიული გადასახადი დაედება: 1. ყველა მოქალაქეს, რომელიც ცხოვრობს საქართველოს ტერიტორიაზე და აქვს საკუთარი შემოსავალი მიუხედავად რაოდენობისა. 2. საქართველოში არსებული ყველა სავაჭრო, სამრეწველო, საკრედიტო, სატრანსპორტო და სხვა საზოგადოებათ, რომელთაც კომერციული მიზნები აქვთ გადასახადის რაოდენობა პირველ ჯგუფს გადამხდელისთვის დამოკიდებული იქნება შემოსავლის კვალობაზე და იმაზედაც თუ როგორი გზით ღებულობს

ის შემოსავალს. მეორე ჯგუფს კი გადასახადი საერთო სატრიალებელ თანხის და მისგან ნახულ მოგების მიხედვით დაედება. გადასახადის გადახდის გასაადვილებლად გადასახადი დანაწილდება მცირე ნაწილებათ. გადასახადის შეტანა შეიძლება ყოველ დღიურად, ყოველ კვირულად და ყოველ თვიურად. გადასახადის გადახდა შეიძლება მარკებით, ჩეკებით და სხვა. გადასახადი სისტემის ასეთი რეკონსტრუქციის შემდეგ მოსალოადნელია გადასახადიდან შემოსავლის მეტად გადიდება.

შინაგან საქმეთა სამინისტროში

რესპუბლიკის ყველა სამაზრო ერობების გამგეობებს, ქ. ტფილისის მილიციის უფროსს და აფხაზეთის კომისარიატს.

სამხედრო მიმღებ კომისიების წევრების დღიურათ დაკმაყოფილების საკითხის გადასაჭრელად შინაგან საქმეთა სამინისტროში შემდგარ კომისიის მიერ იყო გათვალისწინებული შემდეგი: 1) საჭიროდ უნდა იყოს ცნობილი დღიურად დაკმაყოფილება მიმღებ კომისიის თავმჯდომარის, ყველა წევრების, ექიმების და ერობათა გამგეობის საქმის მწარმოებლის, გარდა სამხედრო უწყების პირთა და სამხედრო ექიმებისა. 2) დაკმაყოფილებულ უნდა იყვნენ დღიურად მხოლოდ ის წევრები, რომელნიც მონაწილეობენ დიდ კომისიებში და იმ მცირე კომისიებში, რომელნიც არის მოხსენებული სამხედრო სამინისტროს № 31 დასტურლამის მე-3-ე მუხლის მე-3-ე განყოფილებაში. 3) ყველა აღნიშნულ პირთათვის დღიური ფული გაცემულ უნდა იყოს მობილიზაციის დროს იმ თანხებიდან, რომელთაც ერობები იღებენ სამხედრო საჭიროებისათვის. გატყობინებთ რა ამას გთხოვთ გვაცნობოთ, მოგეპოებათ თუ არა ზემოხსენებულ კრედიტიდან თავისუფალი თანხა. დადებითი შემთხვევაში რამდენი დასჭირდება ყველა წევრებს დასაკმაყოფილებლად, თუ მივიღეთ 300 მან. დღიურ ჯილდოთ.

შინაგან საქმეთა მინისტრის ამხანაგი ჭიჭინაძე.

ერობათა კავშირები

ერობათა კავშირის კომიტეტში.

მიმდინარე წლის პირველ ოქტომბერს შესდგა ერობათა კავშირის კომიტეტის პლენუმის სხდომა. სხდომას დაესწრენ: კომიტეტის თავმ-

ჯდომარე პ. ჭიჭინაძე, წევრები კომიტეტისა: გრ. სოგორაშვილი, მ. ცეკვაშვილი, ი. სტურუა, სიო ჭანტურიშვილი, პ. ქავთარაძე, ვ. ცაბაძე, დ. ონიაშვილი და სარგვეზიო კომისიის წევრი გ. მალნარაძე. სხდომას აგრეთვე დაესწრენ მოწვეული დამფუძნებელი კრების წევრები: ს. მდივანი, გრ. ურატაძე, პ. საყვარელიძე და კ. ნინიძე. სტატისტიკური განყოფილების გამგე ს. კონი და მ. სმირნოვი.

პირველ სხდომაზე მოხსენება გააკეთა იმ კომისიამ, რომელსაც დამფუძნებელი კრებულმა დაერქვა ერობათა ადგილობრივი მუშაობის გაცნობა. მოხსენებიდან გამოიკვია, რომ კომისიას ჩამოუვლია ყველა ერობები და გასცნობია მათ მუშაობას. დარჩენილა მხოლოდ აფხაზეთის ერობები და ბორჩალოს მაზრის ერობა. მოხსენებისა და აზრთა გაცვლა-გამოცვლის შემდეგ კომიტეტმა გამოსთქვა სურვილი, რათა მთელი ეს მასალა დამუშავებულ და ცალკე წიგნაკათ გამოცემულ იქნას, რაც მიენდო მ. სმირნოვს.

შემდეგ ამ მოხსენებისა სხდომა შეუდგა იმ სათემო კანონ-პროექტის განხილვას, რომელიც ჩვენი უზრუნველყოფის მეოთხე ნომერში იყო მოთავსებული. მსჯელობის შემდეგ გამოიკვია და კომიტეტმა გადაწყვიტა: რომ უფრო მთლიანი და მისაღები გახდეს სათემო კანონ-პროექტი, აუცილებლათ საჭიროა დამუშავებულ იქნას საერთოდ დებულებანი ერობის შესახებ (სამაზრო ერობის კანონ-პროექტი) რის დამუშავებაც მიენდო მ. სმირნოვს. როცა ეს კანონ-პროექტი დამუშავდება, იგი წარედგინება ერობათა ყრილობას დასამტკიცებლათ, რის შემდეგ გადაეცემა დამფუძნებელ კრებას.

სხდომამ იქონია მსჯელობა საბავშო, სახალხო, სასწავლო და სხვა წიგნების გამოცემის შესახებ. კომიტეტმა აღიარა აუცილებელი საჭიროება წიგნების გამომცემლობისა, რისთვისაც აირჩია კომისია დეტალურათ ამ კითხვის გამოსაკვევათ. კომიტეტი სიამოვნებით იღებს ნაკადულის რედაქციის მომართვას, ამ გამოცემის ეროკავშირის მიერ გაგზავნილების შესახებ, რასაც კომიტეტი იმედოვნებს განახოციელოს მომავალ წლის იანვრიდან.

კითხვა ერობათა ყრილობის მოწვევის შესახებ ღიათ იქნა დამთავრებული.

ტფილისის სამაზრო ერობაში.

ტფილისის მაზრის ერობა უკვე შეუდგა ხმოსანთა ყრილობის დავალების აღსრულებას დიდმის არხის შესახებ. 3 ოქტომბერს დიდოში გა-

უმგზავრა კომისია, რომელშიაც შედიოდნენ ინჟინრები ბ. ბ. ჰ. მაკრაძე, იოს. ვაწაძე, არჩ. ბილანიშვილი და ხმ. კირ. ჯყონია და ლებანიძე. არხის მიმართულების და სათავეს გამოსაკვლევად.

კომისიის დასკვნით არხის სათავე დაიწყება წიწამურიდან (მცხეთის ზევიდან) და სივრცე მინდვრისა, რომელიც მოიწყვის ამ არხით მტკვრის გადმოღმა, დიღმისა და ქალაქის მიდამოებში დაახლოვებით იქნება 20000 დესეტინამდე.

საქმე დიადია და მოითხოვს დიდ ხარჯებსაც. ხარჯებს გაიღებენ უმთავრესად დიღმის საზოგადოება და მაზრის ერობა, მაგრამ ამ საქმეში კომისიის აზრით დაინტერესებული უნდა იყვეს აგრეთვე ქალაქიც. რომელიც ბოსტნეულობის დიდ ნაწილს ღებულობს დიღმიდან და შემდეგ მიღებულია სათვალავში აგრევე მთავრობის დახმარებაც. დროებით რწმუნებულათ ამ არხის გაყვანის საქმეთა წარმოებისათვის ერობას მოწვეული ჰყავს ხმ. ბ-ნი ჯყონია.

სიღნაღის სამაზრო ერობაში.

სიღნაღის სამაზრო ერობამ შემდეგი წერილით მიმართა შინაგან საქმეთა მინისტრს: საერობა გამგეობის სტატისტიკურ ცნობებიდან დაინახავთ თუ რა უბედურება დაატყდა თავს დაწყებული მიმდინარე წლის 29 მაისიდან აქანობამდე, სტიქიურ მოვლენის გამო, სიღნაღის მაზრის მცხოვრებთ. არ დარჩა ისეთი თემი, რომელსაც არ დასტეხოდეს თავს ეს უბედურება. საშინელმა და განუწყვეტელმა სეტყვამ და ნიაღვრებმა მთლად წალეკა სამავალითო (თითქმის წინაპართ არ ახსოვთ ასეთი უბედურება) მინდვრის მოსავალი: ვენახები, ბაღები, და სხვა. იყო შემთხვევები ზოგიერთ თემში ორ-სამ სართულიანი სახლის წაღებისა, იყო აგრეთვე ადამიანთა და საქონელთა მსხვერპლიც, როგორც მაგალითად ბოდბისხევის სათემოში, რის მოწმენიც იყვნენ თვით სამაზრო ერობის გამგეობის წევრნიც იმ ნიაღვრის დროს იქ და იღებდნენ ზომებს, რომ არ ყოფილიყო უფრო მეტი შემთხვევა ადამიანთა მსხვერპლისა და ანუგეშებდნენ ხალხს. ეს უბედურება რომ დაატყდა თავს მაზრას, სამაზრო ერობამ დებეშით გაუწყათ თქვენ და დაწვრილებით ზარალის გამოსაკვლევად დაგზავნა თავის მომუშავე ძალები და აგრეთვე გამოითხოვა ცენტრალურ სტატისტიკურ კომიტეტიდან სპეციალისტები, რომელნიც თავის დროზედ გვეწვივნენ მაზრაში და შეუდგნენ მუშაობას. ზარალის გამოსარკვევად მაზრაში მუშა-

ობდა 10-მდე კაცი (მათში 7 ცენტრალურ კომიტეტიდან), რომელნიც მოუხდნენ ამ საქმეს თითქმის ერთ თვეს, რის შემდეგაც გამოიჩვენა, რომ ზარალი უდრის შვიდას ოთხმოცდაცამეტი მილიონს ორას ოცდაშვიდათას მანეთს 793,227,000 მან. აქედან სჩანს, რომ სიღნაღის მაზრის მდგომარეობა ყოველ მხრივ უნუგეშოა და რომ ყოველივე მოქალაქის გულდაწყვეტილი მდგომარეობა ცოტად მაინც უნდა გაუმჯობესდეს და მშვიერ-მწყურვალე არ დავტოვოთ, თუ ბევრათ არა ცოტად მაინც საჭიროა დახმარება.

ცხადია, რომ მისდა დამოუკიდებელ მიზეზებისა გამო არ ექმნება საშუალება სავსებით ამ ზარალის ანაზღაურებისა, მაგრამ ყოველ შემთხვევაში საჭიროა ისეთი საიმედო დახმარების აღმოჩენა, რომ სამაზრო ერობას ჰქონდეს საშუალება გაუწოდოს ხელი იმ თემებს და პირთ, რომლებიც ამ უბედურებით ვასწორდნენ დედამიწასთან.

მოგახსენებთ რა ზემოაღნიშნულს მდგომარეობას, სამაზრო ერობის გამგეობა გთხოვთ აღძრათ შუამდგომლობა სადაც ჯერარს რათა მიეცეს მას მოხსენების მიხედვით კრედიტი პირველ რიგში არა ნაკლებ ხუთშეტი მილიონი მან. (15000000) დაზარალებულთა დახმარების აღმოსაჩენად.

გარდა ამისა ერობის გამგეობა გამოსთქვამს სრულს იმედს, რომ ამ შუამდგომლობას მიექცევა განსაკუთრებული ყურადღება და უახლოეს ხანაში დაეთმობა საჭირო თანხა, რათა მას ჰქონდეს საშუალება სრულიად უნუგეშოთ დატოვებულთა ცოტად მაინც არსებულ მდგომარეობის შემსუბუქების და აგრეთვე მოესწროს მოახლოვებულ ახალ სამოსავლო წლისათვის მაინც თავის დროზედ მოხვნა-დათესვისათვის.

გორის სამაზრო ერობაში.

მიწათ-მოქმედების მინისტრის ამხანაგის წინადადების თანახმად, გორის სამაზრო ერობამ დაადგინა ვინაიდან აგარული რეფორმის გატარება გორის მაზრაში სასურველად ვერ მიდის, საჭიროა პირდაპირი ჩარევა სამაზრო ერობისა და უახლოესი ხელმძღვანელობა საქმისა. მსჯელობის შემდეგ გამგეობამ შესაძლოთ სცნო, საქმის გამოსასწორებლად, იკისროს აგარულ დარგში უახლოესი ხელმძღვანელობა და სათანადო პასუხისმგებლობა, მხოლოდ შემდეგ პირობებში:

1) მიეცეს სამაზრო ერობის გამგეობას სრული ოფიციალური მინდობილობა და უფლება.

2) ადგილობრივი განყოფილება და კომისიები პირდაპირ ემორჩილებოდნენ სამაზრო ერობის გამგეობას. დანიშვნა და დათხოვნა აგრარულ დარგის ყოველგვარ მოხელეთა სრულიათ მიენდოს ერობის გამგეობას.

3) აგრარულ დარგის მსახურთა უზრუნველსაყოფა, ერობის მსახურებთან თანასწორათ, გადაეცეს სამაზრო ერობას 40% გასყიდულ საფონდო მიწების დაფასებისა, ან დაედოს ცალკე დამატებითი ფასი იმავე მიწებს ერობის სასარგებლოდ (40%).

4) სამაზრო ერობის გამგეობის მიერ დადასტურებულ საადგილმამულო აქტებს ეძლეოდეთ მაშინვე სავალდებულო და ასასრულებელ აქტების მნიშვნელობა და ძალა.

5) მიწათ-მოქმედების სამინისტრო აძლევს სამაზრო ერობის გამგეობას საერთო სახელმძღვანელო დირექტივებს, აგრეთვე ცალკე ახსნას სათანადო შემთხვევებში.

6) სამაზრო ერობის გამგეობა წარუდგენს მიწათ-მოქმედების სამინისტროს ყოველწლიურ ანგარიშს თავის მოქმედებისას აგრარულ დარგში.

7) ყოველგვარი შესაძლო აზრთა სხვა და სხვაობა, აგრარულ რეჟორმის თუ მიწათ-მფლობელობის გამო, სამაზრო ერობისა და მიწათ-მოქმედების სამინისტროს შორის, გაირჩეოდეს საბოლოოთ მთავრობის მიერ, ორთავე მხარის დასწრებით.

ქუთაისის სამაზრო ერობაში

მიმდინარე წელს საფონდო ადგილებიდან მოსავლის ღალის აკრების ორგანიზაციის შესახებ გამგეობამ დაადგინა: 1) მაზრა გაიყოს თემების მიხედვით 44 რაიონად; თვითეულ რაიონში უნდა იქნეს თითო რწმუნებული, რომელთაც ენდობა ღალის აღება, 2) გასამრჯელო რწმუნებულებს მიეცეთ 10% მათ მიერ მოკრებილი სანოვაგიდან (ნატურით). 3) მოსავლის რაოდენობას ირკვევს რწმუნებული მოიჯარადრისა და თემის წარმომადგენელთან ერთად, 4) საშუალო ადგილობრივი ფასი ყველა რაიონებისთვის უნდა იქნეს სიმინდზე 500 მ. (1 ფუთი) პურზე და ღომზე 50% მეტი; 5) ღალის აკრების საქმის მთელ მუ-

შაობას აწარმოებს ერობის გამგეობა, ხოლო ანგარიშის წარმოება ევალება ფონდის გამგეს. 6) აღიძრას შუამდგომლობა მიწათ-მოქმედების სამინისტროს წინაშე, რათა უკანასკნელმა დაუთმოს ერობას აკრებილი სიმინდი და პური შემდეგ ფასებში: სიმინდი 1 ფ. 500 მანეთად და პური 750 მან., რომლის შესასყიდი ფალი ჩაბარებისთანავე შეტანილი იქნება ხაზინაში.

წლიური გადასახადი სწავლის ფასად, გამგეობის დადგენილებით, რჩება იგივე, რაც გასულ წელს, ე. ი. 500 მან. სავსებით უნდა განთავისუფლებულ იქნას სწავლის ფასიდან მოწაფეთა 10% თითო სასწავლებელში.

თანახმად დამფუძნებელ კრების კანონისა და ჯანმრთელობის დეპარტამენტის ერობის სახელზე მომარაგისა-ერობის მიერ სამხედრო გოსპიტლის მიღების და მიღებასთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ ქუთაისის გამგეობამ დაადგინა:

1) მიუხედავად იმისა თუ რამდენ ხანს გაგძელდება მიძღვბ კომისიის მიერ გოსპიტლის მიღება-უკანასკნელი გადმოვა ერობის ხელში. ა. წ. 1 ოქტომბრიდან მთელი თავისი უძრავ-მოდრავი ქონებით და კრედიტებით. უკანასკნელის გახსნის შესახებ სასწრაფოთ იქნას აღძრული შუამდგომლობა.

2) გოსპიტალი, როგორც ასეთი უნდა გადახალისდეს; დარჩება ერობის ერთი განყოფილება საექიმო-სასანიტარო და სწორედ ამ განყოფილებაში შევა ეხლანდელი გოსპიტალიც. ამის მიხედვით შეიძლება საჭირო დარჩეს გოსპიტლის ეხლანდელი თანამშრომლების გადაჯგუფება ან ზოგიერთი შტატების ლიკვიდაცია, ხოლო წინდაწინვე ამ საკითხის კატეგორიულად გადაჭრა გამგეობას ნაადრევად მიაჩნია.

3) „პაიკები“ გოსპიტლის ეხლანდელ თანამშრომლებს 1 ოქტომბრიდან უნდა შეუწყდეს.

4) ბინების ქირა თანამშრომლებმა უნდა შეიტანონ ერობის სალაროში.

5) განათება ჯერჯერობით დარჩეს ძველი წესით.

6) რადაც 1 ოქტომბრიდან გოსპიტალი ერობის განკარგულებაში იქნება შემა მიეცემა მას, როგორც ქუთაისში არსებულ სხვა საერთო დაწესებულებებს საერთო წესით.

7) არსებული სამწეო ეკონომიური თანხა შეტანილი იქნეს სამაზრო ერობის სალაროში და მომავალში ასეთი თანხების არსებობა შე-

წყდეს. სამეურნეო კომიტეტის ინსტიტუტი ჯერჯერობით დარჩეს. საჭირო საგნებს თუ ნივთებს შეიძენს მთავარი ექიმი ერობის მიერ მიცემულ ავანსებით.

8) გოსპიტალში მყოფი ჯარის კაცები 1 ოქტომბრამდის უნდა დაუბრუნდნენ სამხედრო უფროსს; თუ აუცილებელი იქნება მათ მაგიერ მოწვეულ იქნან რამოდენიმე მოსამსახურეები მიიღებ კომისიასთან შეთანხმებით.

9) დღიდან კომისიის მიერ გოსპიტალის აფთიაქის მიღებისა ერობის სააფთიაქო განყოფილებას შეაქვს ამ აფთიაქში საერობო აფთიაქებში შემოღებული წესები.

10) გოსპიტლის თანამშრომლები ისარგებლებენ საავადმყოფოთი ისე როგორც ერობის სხვა თანამშრომლები-საერთო წესით.

11) გოსპიტალთან არსებულ ეკლესიას სამაზრო ერობის მიმღები კომისია მიიღებს საერთო წესით.

— შეძენილ იქნას ერობის ბიბლიოთეკისათვის ყოველ გვარი ბეჭდვითი სიტყვის ახალი გამოცემანი.

— გამოეყოს ობზის თემს სოფლები: როდინოული, ცხენთარო და სვეტ-მაზალი, და მათი შემადგენლობით შესდგეს როდინოულის თემი.

— სოფ. ბაში საყულიის ეწერ-ბაში და ფარცხანაყანევის ეწერ-ბაში შევიდეს მთლიანად ბაშ ეწერ-ბაშის თემში.

სწორი და თავის დროზე ნორმალურ მუშაობისათვის ხრესილის და კურსების აბანოები, გარდა ქარქაშაძეების აბანოებისა, გაცემულ იქნან იჯარით რამოდენიმე წლის ვადით მათ წინანდელ პატრონებზე შემდეგი პირობებით:

1) საჭირო შეკეთება აბანოებისა უნდა მოახდინონ მოიჯარადრეებმა ერობის ზედამხედველობით და მითითებით.

2) იჯარის ფასის გამორკვევა მოხდეს ყოველ წლიურათ და ყოველ წლიურათ შეეკრას მათ კანტრაქტები განახლების უფლებით.

3) იჯარის ფასის ნახევარი დაუბრუნდეს ყოველ წლიურათ მოიჯარადრეებს იმ თანხის *ასანაზღაურებლათ, რაც მათ დაეხარჯებათ ამ აბანოების შეკეთებაში და ამ გვარათ იჯარა დარჩება მათ ხელში სანამ ამ წესით არ იქნება აღდგენილი მათ მიერ შეკეთებაზე დახარჯული თანხა ან და სანამ ერთდროულად არ იქნებიან დაკმაყოფილებულნი.

თუ სამინისტროსა და მოიჯარადრეთა შორის იჯარის ფასის შე-

სანებ არ მოხდა შეთანხმება და აბანოები სხვა პირზე გაიწა, იმ შემთხვევაში შეკეთებაში დახარჯულ ფულის ანაზღაურება მოხდება იმ წესითვე რა წესითაც ეს უნდა მომხდარიყო, რომ ეს აბანოები შეკეთებლებს დარჩებოდათ.

რაც შეეხება ქარქაშაძეების ყოფილ აბანოებს, თუ მათი წინააღმდეგი პატრონები მოისურვებენ მის იჯარით აღებას, დავალოს მათ ეხლავე თავიანთი ხარჯით შეაკეთონ აბანოს შენობა და ვანები. რადგანაც სადგომი სახლები ძალიან დაზიანებულია მიეცეს მათ ნება დაარღვიონ ერთი მათგანი და ერობის ტეხნიკის ზედამხედველობის ქვეშ გააკეთონ ახალი სადგომი. იჯარის ფასიდან მიმდინარე წელს განთავისუფლდენ, წინააღმდეგ შემთხვევაში ეს აბანოებიც დაიკეტოს.

(ქუთაისის სამაზრო ერობის ყრილობის ოქმიდან)

თემების გამომიჯვნა და ხმოსანთა გამგეობის არჩევნები დაიწყო გასულ 1919 წლის აპრილიდან. თემებში დაახლოებით ითვლება 280 — 1778 კომლამდის. მაზრაში დღეს სულ 44 თემია და ყველგან უკვე არჩეულია ხმოსანთა ყრილობა: ყრილობის მიერ არჩეული სათემო გამგეობა შესდგება: სამი გამგეობის წევრისაგან, მათ რიცხვში თავვეჯდომარე და მდივანი ან საქმის მწარმოებელი. ხშირად ერთი რომელიმე გამგეობის წევრი კისრულობს მდივნის მოვალეობას.

გასული 1919 წ. დამლევადის თემებს აღწევდა ჯამაგირებს ერობა, შემდეგ კი დადგინდნ იქნა ყოველი ხარჯები ეკისრა თვით თემს. მაგრამ დღემდის თემის თანამშრომლები თითქმის ყველგან სხედან უჯამაგიროდ. ამიტომ ერობამ გადაწყვიტა წელსაც დახმარება თემებისათვის მას გაეწია და ამ მიზნით ყრილობაში წინადადებით შევიდა 30% მთელი სამაზრო ერობის გადასახადებისა გაენაწილებია თემებს შორის. ეს თანხა უდრის 3517089 მან. ეს თანხა მხოლოდ ნაწილობრივად დააკმაყოფილებს თემთა მოთხოვნილებას.

რომ ხარჯები თემებში შემსცირებულ იქნეს, ამისათვის ჩვენი აზრით საჭიროა მისი გამგეობის შემადგენლობაში ეძლეოდეს განსაზღვრული ჯამაგირი მხოლოდ გამგეობის თავმჯდომარეს და მდივანს, დანარჩენებში, ორი წევრი კი ვალდებული უნდა გახდენ სხვა და სხვა საჭირობო როტო საკითხების გარჩევის დროს დაესწონ.

ეს მოსაზრება მით შეეფერება სინამდვილეს, რომ, თუ არა ძლიერ საშური საქმეები ყველა საკითხებს თემში აყენებს და ადასტურებს თემის საბჭო; მისი სისრულეში მოყვანა კი ეიალება გამგეობას, განსაკუთრებით თავმჯდომარეს. საერთოდ თემების იმ მდგომარეობაში დატოვება როგორშიაც ისინი იმყოფებიან დღემდის ყოველ დაუშვებელია დაუყონებლივ უნდა გარკვეულ იქნას მათი უფლებრივი მდგომარეობა.

ქუთაისის სამაზრო ერობამ გასულ წელში ჩაიბარა 158 პირველ დაწყებითი სამინისტრო და სამრევლო სკოლა თავისი ქონებით და 13 უმაღლესი დაწყებითი სასწავლებელი. წლის განმავლობაში მაზრის სხვა და სხვა სოფლებში ერობამ გახსნა 37 პირველ დაწყებითი სკოლა და 10 უმაღლ. დაწყებითი. ამ რიგად მთელს მაზრაში ყოველ სოფელში გახსნილია დაწყებითი სკოლა რიცხვით 195 და უმაღლ. დაწყ. 23. არსებულ სკოლებთან გახსნილია აგრეთვე ახალი კომპლექტები და თანატოლი-პარალელური განყოფილებები; ზოგიერთი სკოლის გამოკლებით (სადაც მცირე რიცხვითანი განყოფილებებია) თითო განყოფილებას ამეცდინებდა თითო მასწავლებელი. ყველა დაწყებითი სკოლებში ირიცხებოდა 518 მასწ. და 20600 შეგირდი. ახლად გახსნილ 37 სკოლას მიმდინარე წლის იანვრამდის ინახავდა ერობა და იანვრიდან კი მიიღო სამინისტრომ. 23 უმაღლეს დაწყებითი სასწავლებელში ირიცხებოდა 85 მასწ. აქედან 12 სასწავლებელს ეძღეოდა ყოვილ. გვარი დამატებები მთავრობ. დან და ძირითად ჯამაგირებს კი აძლევდა ერობა. სკოლების სპეციალურ და ერობის საშუალებიდან: ერთს (კულაშის) ინახავს სრულიად ხაზინა. ახლად გახსნილ 10 უმაღლეს დაწყ. სასწავლებელს ინახავდა ერობა ადგილობრივ საშუალებებით. ყველა ამ სასწავლებლებში სწავლობდა 3200 შეგირდი. მთელი მაზრა სამოსწავლო წლის განმავლობაში დაყოფილი იყო 5 სამოსწავლო რაიონად: ქუთაისის, ხონის, პალდათის, ტყიბულის და საჩინაოს თითო რაიონს ჰყავდა თავისი ინსტრუქტორი, რომელიც ხელმძღვანელობას უწევდა მასწავლებლებს სწავლა-აღზრდის საქმეში. გასული წლის ზაფხულში ერობამ მოაწყო ქუთაისში სამასწავლებლო კურსები 100 კაცისათვის, რომელზედაც მსმენელებმა შეისწავლეს ხატვა-ხაზვა, ძერწვა, ხელგარჯილობა და სხვა საგნები. სკოლების დიდ უმრავლესობას სჭირია გაფართოვება, შეკეთება და ახალი შენობების აგება. ეს უნდა გაკეთდეს თანდათანობით თემების საშუალებებით და მთავრობის დახმარებით. საჭიროა სასკოლო მეტელო: პარტები, მაგიდა, დაფები, და სხვა. შეძენილ იქნას მომავალ

ენკენისთვის, რომ არ შეფერხდეს სწავლის ნორმალურად დაწყება. ყოველ სკოლასთან უნდა მოეწყოს შეგიარდებისათვის ბიბლიოთეკა საყმაწვილო ჟურნალ-წიგნებით და ყოველ თემში რომელიმე სკოლასთან სამასწავლებლო ბიბლიოთეკა პედაგოგიურ ჟურნალ-წიგნებით, რომლითაც უნდა ისარგებლონ თემის ყველა მასწავლებლებმა. სწავლა-აღზრდის საქმეში თვალ-საჩინობას დიდი მნიშვნელობა აქვს ამისათვის საჭიროა სკოლებში იქნას შექმნილი სურათები, ქარტები, მოდელები და სხვა თვალსაჩინო საგნები. ეს ყველაფერი თანდათანობით უნდა გააკეთოს სამაზრო ერობამ მთავრობის დახმარებით. ხმოსანთა ყრილობის დადგენილების თანახმად მაზრის მასწავლებლებს დამატების სახით ეძლეოდა 400 მანეთი, ეს ნოემბრიდან 1919 წლისა „ეროკავშირის განკარგულებით“ შეჩერებულია.

გურიის სამაზრო ერობა.

გურიისა და სენაკის ერობებს შორის მოხდა შეთანხმება ამ მაზრების საზღვარზე მდებარე საფონდო მიწების განაწილების საკითხში. შეთანხმების პირობები ასეთია:

1) გულფიკარ-კეთილარი ანჯელში ოზურგეთის მაზრას თავიანთ მუშათათვის კერძო საკუთრებათ გასანაწილებლათ დაეთმოს ის 705 ქცევა ადგილი, რომელიც 1919 წლის ორი შეთანხმებით მიეცა მას.

შენიშვნა: როცა ეს ადგილები დეტალურად დაიზომება სამიწის-მზომელო იარაღებით, თუ აღმოჩნდება 705 ქცევაზე მეტი, რჩება ოზურგეთის მაზრის სრულ მფლობელობა-განკარგულებაში.

2) სუჯუნის აგარაკში ჟორდანიასეულ მამულებიდან ოზურგეთის მაზრას დაეთმოს მისი რაოდენობის ნახევარი და განაწილების დროს ყველა კატეგორიის მიწები გაიყოს თანაბრად.

3) სირიაჩქონის რაიონში ოზურგეთის მაზრას დაეთმოს კიდევ 347 ქცევა საყანედ გამოსადეგი ადგილი.

4) ზემო ჩამოთვლილ ადგილების გარდა, თუ კი აღმოჩნდა, რომ გურული მუშები ამუშავებენ რომელიმე სხვა რაიონში სენაკის მაზრის საფონდო მიწებს ეს მიწები დარჩეს მათსავე მფლობელობაში.

1 მუხ (2) შენიშვნა: ის ადგილები, რომელიც წარმოადგენენ დღეს ბუჩქნარს გულიეკარ-კეთილარ ანჯელში და არ არის დამუშავებული განაწილდეს ორივე მაზრის მცხოვრებთა შორის არსებული პრაპორციის მიხედვით.

ეს შეთანხმების პირობები მიწათ-მოქმედების სამინისტრომ დაამტკიცა და წინადადება მისცა ორთავე ერობებს ფაქტიურათ სისრულეში მოყვანონ ის.

— ერობის გამგეობამ ქ. ლანჩხუთის გამგეობასთან შეთანხმებით დაარსა ქ. ლანჩხუთში 10 საწოლიანი საავთმყოფო. საავთმყოფოს ერთს მესამედს იხდის ლანჩხუთის ქალაქის გამგეობა; საავთმყოფოს მოსამსახურეთა პერსონალი ინიშნება ერობის გამგეობის მიერ და ირიცხება ერობის შტატში; ერობავე განაგებს საავთმყოფოს ყოველ მხრივ; ქონების ერთი მესამედის ევატრონეა ქალაქის გამგეობა.

— ერობის სასკოლო განყოფილება აწარმოებს ენერგიულ მუშაობას სკოლის გარეშე განათლების მოსაწყობათ მაზრაში. ამ მიზნით მან შეკვირბა საჭირო სტატისტიკური ცნობები წერა-კითხვის უცოდინარ 13-50 წლამდე მოქალაქეთა. განყოფილების ცნობით, მას ა. წ. ნოემბერში უკვე ექნება მაზრაში მოწყობილი პირველ დაწყებით სასწავლებელთან 100-მდე საღამოს და საკვირაო სკოლები. მაზრაში არსებულ 21 უმაღ. დაწყ. სასწავლებელთან-კი გადაწყვეტილია მოაწყონ სახალხო უნივერსიტეტის მაგვარი კურსები. განყოფილებისავე აზრით, მომავალი წლის მარტში აღარავინ იქნება გურიაში წერა-კითხვის უცოდინარი 50 წლამდე. ძალდატანებით ზომები არ არის საჭირო გურიაში, რომ უცოდინარი წერა-კითხვის სასწავლოთ გამოცხადდენ; წინააღმდეგ, ერობის ამ გადაწყვეტილებას სიამოვნებით ეგებებიან მცხოვრებნი.

— ერობის გამგეობამ ამ დღეებში დაამტკიცა საადგილ-მამულო ფონდის გაზვის მიერ წარმოდგენილი შემდეგი პროექტი მიმდინარე წლის ლალის აკრების საქმის ორგანიზაციისა: საფონდო მიწის მოიჯარადრენი იხდიან 1-ხარისხის ერთ ქცევა მიწაზე ლალათ-900 მან. მეორეზე-600 მან. და მესამეზე-300 მან. თემების გამგეობებს ევალებათ გასული წლის მოიჯარადრეთა სიების შესწორება სააგარარო კომისიებთან ერთად. თვითეულ სააგარარო კომისიაში ინიშნება ერთი მეველე 2 თვით. მეველეს მოვალეობას შეადგენს ფულების აკრება. ფონდის გამგესთან დროებით (3-თვით) ინიშნება აგრეთვე ერთი საქმის მწარმოებელი. ამ ორგანიზაციისათვის საჭირო თანხა იხარჯება ფონდის გაზვის მიერ მთავრობის კრედიტიდან.

— გამგეობამ გადასწყვიტა ამ სამოსწავლო წლიდან გახსნას გურიაში ხუთი ახალი დაწყებითი სასწავლებლები. უკვე გაიხსნა და დასამტკიცებლათ განათლების სამინისტროს წარედგინა.

— გამგეობის დადგენილებით გასულ სამასწ. წელს ერობის ხარჯზე დაარსებულ 5 დაწყ. სასწავლებელში (იანეთის, ახალსოფლის, წყალწმინდის, ონჭიკეთისა და ზოტის) ამ სამოსწავლო წლიდან დაარსდა მეორე კომპლექტები, რომელთა შესანახათ განათლების სამინისტროდან გამოთხოვილი იქნა საჭირო კრედიტი.

ერობის გამგეობამ საეროზო უმაღ. დაწყ. სასწავლებელში სწავლის ფულად დაწესა 1200 მან. წელიწადში.

— გამგეობამ სტიპენდიები დაუნიშნა თვეში 5.000 მან. ორს სახელმწ. უნივერსიტეტში და ერთს პალიტექნიკურ ინსტიტუტში მოსწავლეთ იმპირობით, რომ ისინი ვალდებულნი არიან სწავლის დასრულების შემდეგ საეროზო უწყებაში იმსახურონ ხუთ-ხუთი წელიწადი და საზაფხულო არდადაგებზედაც ერობის განკარგულებაში დარჩნენ.

— ერობის მიერ გამართული 2-თვიანი სამასწავლებლო კურსები დასრულდა 5 სექტემბერს. გამოცდები ჩააბარა და სახალხო სკოლის მასწავლებლის ღირსება მიიღო 77 კაცმა, რომელთა საბუთები უკვე წარედგინა განათლების სამინისტროს დასამტკიცებლათ.

— იუსტიციის სამინისტროს შეკითხვაზე ერობის გამგეობამ აცნობა ამ სამინისტროს, რომ მას არა. თუ არაფერი აქვს საწინააღმდეგო, პარიქით სასურველადაც მიაჩნია, რომ ოზურგეთის მაზრა შეტანილ იქნას ბათუმის სასამართლოს ოლქის ტერიტორიის ფარგლებში.

— გურიის ოლქის მოსამართლეთა ყრილობამ, თანახმად ერობის გამგეობის შუამდგომლობისა შემოიღო მოსამართლეთა მიერ უბნის შორეულ სოფლებში საქმეების ადგილობრივად გარჩევა, ერობის გამგეობა აძლევს დღიურებს მსაჯულსა და მდივანს უბანში ადგილობრივად საქმის გარჩევის დროს, თანახმად ერობაში არსებულ ნორმებისა, თავის საშუალებიდან.

— ერობის გამგეობამ სასურველად სცნო თემებში სასურსათო ბედლების მოწყობა. სათანადო პროექტის შედგენა და გამგეობისათვის წარმოდგენა დაევალა სავაჭრო სამრეწველო განყოფილებას.

— შიმშილობამ გურიაში უმაღლეს წერტილამდე მიაღწია. ერობის მიერ მიღებულმა ზომებმა რამდენიმედ შეამსუბუქა ხალხის ვაჭიგარება ამ დარგში. ამ დღეებში ერობამ დამშეულ ხალხს დაურიგა 2 ვაგონი სიმინდი და 2 ვაგონი ქერი. სიმინდი ადგილობრივ ბაზარზე ფასობს 2.000—2.300 მან. ფუთი.

— ერობამ შეიძინა ქ. ლანჩხუთში აფთიაქი მთელი თავისი მოწყობილობით და ავეჯეულობით.

ზუგდიდის სამაზრო ერობაში.

ცირკულიარი მილიციის უფროსებისადმი.

მაზრაში ავაზაკთა თარეშს ბოლო არ უჩანს, ადმინისტრაციის მიერ მიღებული ზომები მიზანს ვერ აღწევენ. მიზეზები ამისა ღრმა არის, მაგრამ ადვილად გასაგები.

ძველი დროის ადმინისტრაციას ერთი საგულისხმო ღირსება ჰქონდა, ეს იყო დისციპლინა — მორჩილება და დაკისრებულ მოვალეობაზე პასუხის მგებლობა; ძველი „სტრაჟნიკი“ ვერ დაყრიდა და ვერ ჩააბარებდა იარაღს მტერს, რაგვარ პირობებშიც არ უნდა შეხვედროდა მას ყაჩაღებთან შეჯახება და, თუ ის ასე ჩაიდენდა, აუცილებლად სასტიკ პასუხის-გებაში მიეცემოდა. პასუხს აგებდენ აგრეთვე ყოველ უბრალოდ და უშედეგოთ გასროლილ ტყვიაზე და მათზე მიბარებულ იარაღის სუფთათ შენახვაზედ. ზუგდიდის მაზრის მილიცია, აშკარად უნდა ითქვას ეს, მოკლებულია ასეთ პასუხის-მგებლობას და დისციპლინას. ხშირად ასტყდება მილიციონერების მხრივ უთავბოლო სროლა, ვითომ ყაჩაღებს ესვრიან, მაგრამ სროლას არავითარი ნაყოფი არ მოაქვს; სოფლის მილიციონერი, როდესაც მას ესაჭიროება მეორე მილიციონერის დაბარება, რამოდენიმეჯერ თოჯს გაისვრის, რაც წინდაწინ მიღებული ნიშანია დაძახების მაგიერ. ამნაირი უთავბოლო სროლით იქმნება მცხოვრებთა დაუმშვიდებელი სულიერი განწყობილება და ამასთან ერთად იხარჯება აუარებელი ვაზნები. გარდა ამისა მილიციონერების მხრივ მიღებულია თოფების გადაჭრა. ამ დროს სრულებით არ ფიქრობენ იმაზე, რომ ეს სახაზინო ქონებაა და ამ გადაჭრით თოფი კარგავს თავის საომარ ღირსების ორ მესამედს.

რაც შეეხება მილიციონერის სისუსტის გამოჩენას და იარაღის მტერზე დაბარებას ყოველ ასეთ შემთხვევას ვალდებულია მაზრის და უბნის მილიციის უფროსები თვალ ყური ადევნონ და იარაღის დამყრელი მილიციონერი სამსახურიდან გამორიცხვასთან ერთად პასუხის გებაში მისცენ.

მივაქცევ რა ყოველივე ამას ყურადღებას მაზრის, უბნის და თემის მილიციის უფროსებისას, ყავალებთ მათ:

1) შეაიარაღონ მთელი მაზრის და უბნის მილიცია რუსული ან ფრანგული ვინტოვკებით; რაც შეეხება გადაჭრილ ვინტოვკებს, ასეთები ჩამოერთვას ვისაც ეს აქვს და დაგროვილ იქნას საარტილერიო საწყობში წასარდგენათ და იმათ ნაცვლად გამოთხოვილ იქნას ახალი და გადუჭრელი თოფები.

2) შედგენილ იქნას სრული ანგარიში ვაზნებისა და ტყვიების, თუ რომელ მილიციონერზე რამდენი ითვლება და უკანასკნელი ვალდებულია ყოველ გასროლილ ტყვიაზე გასამართლებელი საბუთი წარმოადგინოს. უმიზნოთ გასროლისათვის პირველ შენიშვნის შემდეგ მეორეზე დათხოვილ იქნას მილიციონერი სამსახურიდან.

ყველა ამ ზომების სისრულეში მოყვანას მაზრის უბნის და თემის მილიციის მხრივ თვალყურს ადევნებს სამაზრო ერობა ადმინისტრაციული განყოფილების საშუალებით, და ეს უკანასკნელი მიიღებს სასტიკ ზომებს მათ წინააღმდეგ, ვისაც გამოაჩნდება ამ სავალდებულო დადგენილების შესრულების გვერდის ახვევა.

ჩხოუშიაზე ხიდის გაშენება.

გადაწყვეტილია გაშენებულ იქნას მდინარე ჩხოუშიაზე (სოხუმის გზა) რკინა-ბეტონის ხიდი.

ყავრის დამზადება.

მიღებულია ზომები დამზადებულ იქნას დიდძალი ყავარი სკოლების და ერობის სხვა საჭიროებისათვის.

ხის მახალის ნიხრი.

	<small>ზუგდიდ-ანაკლიაში.</small>
I. ხარისხის-ვერშოკი	130 მან. 150 მან.
II	80 მან. 130 მან.
III	100 მან.

სამურზაყანოს სამაზრო ერობაში

სამურზაყანოს მაზრის ერობის სტატისტიკურ განყოფილებამ თავისი მუშაობა დაიწყო ა. წ. 1 ივნისს.

პირველ ხანებში მას, როგორც ეხლაც, წინ ეღობებოდა ათასგვარი დაბრკოლებები. მიუხედავად ამისა განყოფილებამ თავისი მოკლე ხნის მუშაობით დიდის რაოდენობის გაკეთება შესძლო. მან მთელს მაზრაში გააბა

ქსელი სტატისტიკური მოხალისეთა კორესპოდენტებისა და თითო სოფელში არის არა ნაკლები 5—8 კაცისა. სულ მაზრაში 110 კორესპოდენტი ყოველი პროფესიიდან, რომელთა 90% მუდამ იძლევა პასუხს ყოველგვარ მიმართვაზე.

სტატისტიკურმა განყოფილებამ მოაწყო რა კადრი ასეთი კორესპოდენტებისა მიზნად დაისახა ყოველგვარი გამოკვლევის დაწყება 1919 წ. შემოდგომიდან.

მანვე მოხალისე კორესპოდენტების საშუალებით გამოიკვლია 1920 წ. მაზრის სასურსათო მდგომარეობა.

ყურადღება მიაქცია კოოპერატიულ სტატისტიკას. მართალია მაზრაში არ მოიპოვებოდა დიდი ძალი კოოპერატივების, მაგრამ მას ნათელი წარმოდგენა გაუკეთა და გამოიკვლია კოოპერატივების გაუფრცვლებლობის მიზეზები.

განყოფილებამ შესძლო მოხალისე კორესპოდენტების საშუალებით მაზრიდან გატანილი სიმინდის რაოდენობის გამორკვევა.

მანვე გამოარკვია 1920- წლის ხორბლის მოსავლის რაოდენობა მაზრაში.

დაამთავრა ცნობების შეკრება და მუშაობა პირველ ივნისიდან პირველ სექტემბრამდე საქონლისა და სასურსათოს ფასისა.

გამოიკვლია და სათანადო ცნობა შეადგანა მაზრის ვაჭრობა-მრეწველობის მდგომარეობის შესახებ.

უნდა აღინიშნოს, რომ მუშაობა ფერხდება, საქმისათვის საჭირო პლანკების უქონლობით. თვით ერობა არაფერს ამზადებს, ხოლო ცენტრალური სტატისტიკური კომიტეტი არაფერს უგზავნის. გარდა ამისა განყოფილება უკვე შეუდგა 1920 წლის მოსავლის რაოდენობის გამორკვევას, რაც რასაკვირველია დიდად წინ წსაწევს ერობის საქმეს მისი სასურსათო საკითხის მოგვარების საქმეში.

სამურზაყანოს ერობის გამგეობა შეუდგა თემების მოწყობას. ამომრჩეველთა სია უკვე შედგენილია და არჩევნებიც მალე დამთავრდება.

გზების შეკეთება უკვე დამთავრდა; მრავალ სათემო რაიონში გაყვანილია ახალი გზები.

სასწავლებლებში მეცადინობა უკვე დაიწყო. დიდი ნაკლულევანებაა, როგორც დაბალ სასწავლებლის ისე პირველ დაწყებით უმაღლეს სასწავლებლის მასწავლებლების შოვნაში.

მოსავალი მაზრაში საშუალოზე უკეთესია.

თ ა მ თ ა მ ხ ო ვ რ ე ბ ა

ბორჯომის სათემო ერობის ხმოსანთა ყრილობის ოქმიდან.

ყრილობა გაიხსნა 12 ენკენისთვის, დღის წესრიგში დასმული იყო შემდეგი საკითხები: 1. მოხსენება თემის გამგეობის მუშაობაზე 2. ჭირნახულის შექმნა ბორჯომის რაიონის მცხოვრებთათვის, 3. ბორჯომის რაიონის სოფლების მცხოვრებთა საჭიროებისათვის საშინაო ხის მასალის და ბაჟის შესახებ. 4. მომავალი წლისათვის სათიბი ალაგების განაწილება, 5. სოფლებში გზების შესაკეთებლათ ტყიდან მასალის უბაჟოთ გამოტანა, 6. სოფლებში კომისრების ნაცვლად ოკის თავების არჩევა, 7. სოფ. ბაკურიანში, წალვერში, ახალდაბაში და გუჯარეთში აბანოების მოწყობა, 8. ნოტიარისის დანიშვნა. 9. ბორჯომში, 9. ახლად გაწმენდილ ახლებზედ ღალის ერთი-მეათედი ჭირნახულის მაგივრათ ფულის გადახდევინების შესახებ შუამდგომლობა, 10. ჯარისკაცთა თვითნებობის შესახებ. რომ იგინი ურიგოთ ვინც მოხვდებათ გზავნიან ბეგარზე ხალხს, 11. ხის მზიდველების ფასის მომატების შესახებ, 12. ხის აზიდ ტყეების შეკეოების შესახებ.

მოხსენება თემის გამგეობის მუშაობაზე გააკეთა გამგეობის თავმჯდომარემ კ. შახნაზაროვმა; მოხსენების შემდეგ ყრილობამ იქონია რა მსჯელობა დასმულ საკითხებზე, შემდეგი რეზოლიუციები გამოიტანა: ვინაიდან ბორჯომის რაიონის სოფლების მუშები იმყოფებიან ქარხნების მუშების პირობებში მით, რომ ემორჩილებიან ტყის მონაპოლიას და მათ მიერ დამზადებულ ხეს იგინი აბარებენ ბორჯომის მამულის სახერხ ქარხნებს სახელმწიფო ფასებში და თვითონ კი მთელი წლის განმავლობაში უნდებათ ჭირნახულის ყიდვა ძვირ-ფასებში, რის გამო არ ყოფნით მათ დამზადებულ ხის მასალაში აღებული ფული და ვანიცდიან გაჭირვებას ჭირნახულის ნაკლებულობით, სახნავ-საოესი მამულის სიმკირისა გამო, ამისათვის აღიძრას შუამდგომლობა მიწათ-მოქმედებას სამინისტროს წინაშე გორის სამაზრო ერობის გამგეობის საშუალებით, რომ მან (სამინისტრომ) ყოველ წლიურად აძლიოს ბორჯომის რაიონის ხის მზიდველ მუშებს შეღავათიან ფასებში რამოდენიმე ვაგონი ჭირნახული და ცოტატი მაინც გააუმჯობესოს მათ ცხოვრების პირობები, რითაც შეძლება მიეცემათ მათ უფრო ერთგულათ და ენერგიულათ მოეკიდონ სახელმწიფოსათვის ხის დამზადების საქმეს.

ყრილობამ მიიღო რა მხედველობაში, რომ ბორჯომის რაიონის მცხოვრებნი, როგორც უმამულო ხალხი ვანიცდიან სიღარიბეს და არც აქვთ ვერძოთ ხის მასალის გაყიდვის უფლება და მიუხედავათ ყველა ამისა იგინი საშინაო მასალაზედ იხდიან სრულ ბაჟს, დაადგინა ეთხოვოს მიწათ-მოქმედების სამინისტროს გორის სამაზრო ერობის გამგეობის საშუალებით, რომ მან (სამინისტრომ) დაუთმოს ბორჯომის რაიონის მცხოვრებთ თავიანთი სახლების საჭიროებისათვის ხის მასალა ნახევარი ბაჟის გადახდით, ხოლო ძალიან ღარიბებს, ქვრივ-ობლებს დაზარალებულთ სრულიად უბაჟოთ.

ვინაიდან საერთოდ ბორჯომის რაიონში სათიბი ადგილები არ არის

დანაწილებული თანაბრათ და ზოგს უჭიროავს იმდენი, რომ ჰყიდის კიდევ და ზოგს სრულიად არა, ამისათვის მიენდოს თემის გამგეობას მომავალი 1921 წლისათვის სათიბი ადგილების თანაბრად განაწილება.

ვინაიდან ბორჯომის რაიონის სოფლების ხიდეები, ბოგირები და გზები აუცილებელ საჭიროებას შეადგენენ ბორჯომის სახელმწიფო მამულისათვის მით, რომ მაზედ იზიდება აუარებელი ხე-ტყის მასალა ხსენებული მამულის სახერხ ქარხნებისათვის, ამისათვის აღძრას შუამდგომლობა მიწათ-მოქმედების სამინისტროსთან გორის სამაზრო ერობის საშუალებით, რომ მან (სამინისტრომ) მისცეს ბორჯომის რაიონის მცხოვრებთ ხსენებულ საქმის საჭიროებისათვის ხის მასალა უბაყოთ.

ვინაიდან სოფლებში ამორჩეულ კაცს-ეგრეთ წოდებულ კომისარს ძალიან უძნელდება მარტო თავისი მოვალეობის შესრულება, რის გამო ფერხდება საერფო საქმის გაკეთება, ამისათვის არჩეულ იქმნეს სოფლებში მათ (კომისარების) ნაცვლად ოცის თავები, რომლის მოწყობა მიენდოს თემის გამგეობას.

ვინაიდან აბანოებს დიდი მნიშვნელობა აქვთ ხალხის ჯანსაღობისათვის, ურომლისოდაც უსუფთაობის გამო ჩნდება ხალხში ათას გვარი ავადმყოფობა, ამისათვის დაევალოს თემის გამგეობას იზრუნოს აბანოების მოსაწყობათ ბაკურიანში, წალკერში, ახალ დაბაში და გუჯარეთში, რაზედაც ნატურალური შრომა იყოს ხალხისა, ხოლო ფული და ტეხნიკა თემის გამგეობის.

ვინაიდან ბორჯომის რაიონის მცხოვრებნი განიცდიან წვალებას მით, რომ ადგილობრივ არ არის ნოტარიუსი და უხდებათ მათ მცირე საქმისათვის, როგორცაა განაჩენების ვექილობის შემოწმება და ხელშეკრულობის შედგენა, ქ. სურამში სიარული და ქ. ბორჯომში არსებობს ცენტრო-ბანკი, რომლის ვექილობის პროტესტის გაკეთება შეადგენს ნოტარიუსის მოვალეობას და იგივე აქ არ არის, ამისათვის აღძრას შუამდგომლობა იუსტიციის სამინისტროს წინაშე გორის სამაზრო ერობის გამგეობის საშუალებით, რომ დანიშნულ იქმნას ბორჯომის რაიონისათვის საკუთარი ნოტარიუსი ქ. ბორჯომში.

ვინაიდან ბორჯომის თემს არ აქვს თანხა, რომლითაც შეძლება ექნება გამგეობას მოაწყოს სხვა და სხვა შემოსავლის წყაროები, ამისათვის მიეცეს მას (გამგეობას) ააღოს ბორჯომის ცენტრო-ბანკიდან სესხი სამასი ათასი (300,000) მანეთი.

ვინაიდან ბორჯომის რაიონის მცხოვრებთ სახნავი მამულის სიმცირისა გამო, არ მოსდით ჭირნახული საყოფი და უხდებათ მათ ყოველ წლიურათ თითქმის 8 თვის განმავლობაში ჭირნახულის ყიდვა, ამისათვის აღძრას შუამდგომლობა მიწათ-მოქმედების სამინისტროს წინაშე გორის სამაზრო ერობის გამგეობის საშუალებით, რომ საერთოდ ბორჯომის რაიონში ახლად გაწმენდილი ახოები ჩაიწეროს ძველი მამულების პირობებში, რომ მათ (მიწის მუშებმა) გადაიხადონ $\frac{1}{10}$ ლალა ფულად და არა ჭირნახულით.

ვინაიდან შემჩნეულია, რომ ქ. ბორჯომში და მის რაიონში ჯარის-კაცების მიერ ხდება ძალმომრეობა ხალხის ბეგარაზედ გარეკვის დროს, რომ იგინი თავისი ნებით რომელ მეურმესაც მოასწრობენ, გზავნიან ბეგარაზედ, მიუხე-

დავით იმისა, რომ ზოგიერთა მეურმეს ხვდება ბეგარაზედ წასვლა ხშირათ და ზოგს კი სრულიად არა, რის გამო ხალხში შედის ანარხია, ანარხიას კიდევ მოსდევს უქმყოფილება ხალხში, ამისათვის ყრილობამ სცნო რა ეს მოვლენა არა სასიამოვნოთ, დაადგინა ეცნობოს ეს ამბავი, როგორც სამხედრო სამინისტროს, აგრეთვე ბორჯომის რაიონის და ქალაქის მილიციის უფროსებს, რომ მიღებულ იქმნეს ზომები, აღარ განმეორდეს ჯარის კაცთა მიერ ასეთი თვითნებობა და შემდეგასათვის, როდესაც საჭირო იქნება სოფლებიდან ურმების გამოყვანა ბეგარაზედ, ეცნობოს ვისგანაც ჯერ არს ბორჯომის რაიონის მილიციის უფროსს, რომელიც მიიღებს ზომებს და გამოიყვანს სოფლებიდან ურმებს ბეგრის წასაღებათ, მორიგეობით, რომ მით დაცულ იქმნას წეს-რივი და სამართლიანობა.

ყრილობამ მიიღო რა მხედველობაში, რომ ის ფასი, რომელიც ეძლევათ ხის მზიდველ მუშებს ბორჯომის მამულის სახერხ ქარხნებში, ძალიან მცირეა, რომ დღევანდელ სურსათის სიძვირის პირობებში უძნელდებათ მათ თავიანთი ოჯახების გამოკვება და რომ „I“ სატარიფო პალატის მიერ შემუშავებული არ გავრცელებულა ბორჯომის რაიონის ხის მზიდველ მუშებზე, დაადგინა ეთხოვოს მიწათ-მოქმედების სამინისტროს გორის სამაზრო ერობის გამგეობის საშუალებით: 1. მოემატოს ხის მზიდველ მუშებს ძირითადი ფასები მათ მიერ დამზადებულ ხის მასალაზე და 2. გავრცელდეს მათზედაც, როგორც სხვა მუშებზე და მოსაქმესურებზე სატარიფო პალატის მიერ შემუშავებული „II“ მომატება.

ვინაიდან წინეთ გზებს და ბოგირებს აკეთებდა ბორჯომის მამულის სამართველო და ახლა კი მიტოვებულია უპატრონოთ, რის გამო დიდი ზარალი ეძლევა, როგორც ხალხს, აგრეთვე სახელმწიფოს მით, რომ მრავალი მოჭრილი ხე ლაება ტყეში და გამოჭანის საშუალება კი არა აქვს ხალხს უგზობისა გამო, ამისათვის დაევალოს თემის გამგეობას შუამდგომლობა ამ საქმის შესახებ ბორჯომის მამულის მმართველთან და თუ იგი არ მიაქცევს ყურადღებას, მაშინ მიწათ-მოქმედების სამინისტროსთან.

ბორჯომის რაიონის სათიბ ადგილების ყურადღების მიქცევა, რომ არავის მოეძრვებინა საქონლისათვის, ჰქონდათ მინდობილი ტყის მცველებს და სათიბი ადგილების პატრონებიც სარგებლობდნენ მით, რომ ტყის მცველების მეოხებით რჩებოდა მოუძოვებელი თივა, რასაც სთიბამდნენ და ინახავდნენ ზამთარში საქონლის გამოსაკვებათ; ვინაიდან დღეს ხსენებული სათიბი ადგილები მიტოვებულია უყურადღებოთ და ახალ-ქალაქის მაზრიდან ქირაზედ მომავალნი მეურმეები ანადგურებენ საქონლით და აძოვებენ თივას, ამისათვის დაევალოს თემის გამგეობას ზომების მიღება მათ წინააღმდეგ და შუამდგომლობა ვისთანაც ჯერ არს, რომ უწინდებურათ მიექცეს ყურადღება ტყის მცველების მიერ.

თემის გამგეობის თავმჯდომარე ვრცლად შეეხო ყაჩაღობის მოსპობის საშუალების აღნიშნავს ბორჯომის რაიონში, რის შემდეგ ყრილობამ დაადგინა: გავრცელებულ იქმნეს ხმოსნების მიერ ხალხში, რომ მათ ყოველ ნაირი დახ.

მარება აღმოუჩინონ თემის გამგეობას და მილიციას ყაჩაღების წინააღმდეგ ბრძოლაში.

ვიანაიდან შემჩნეულია, რომ ზოგიერთა მშობლები აცდენენ ბავშვებს სწავლას და ზოგს კი სრულად არ მიჰყავთ შვილები სკოლაში, რაიცა არა სასურველი და სასიამოვნოა, ამისათვის დავეალოთ თემის გამგეობას ზომების მიღება და სასჯელის შემოღება იმ მშობლების წინააღმდეგ, რომელთაც მოაცდენენ შვილებს სწავლას.

ყრილობამ მიიღო რა მხედველობაში ის გარემოება, რომ ბორჯომის რაიონის მცხოვრებთ ჰქონდათ ა. წ. პირველ აგვისტომდის ნება დართული მიწათ-მოქმედების სამინისტროს მიერ 3-5 ვერშოკიანი ხეების და ყავრის გატანის უფლება ქართლში ჭირნახულზედ გასაცვლელად, მაგრამ ზოგიერთა მათგანმა მოასწრო დამზადებული 3-5 ვერშოკიანი ხეების და ყავრის გატანა და ხსენებული 3-5 ვერშოკიანი ხეები სახერხი ქარხნისათვის არ არის გამოსადეგი, რის გამო, თუ უფლება არ ექმნება ხალხს მათი ჭირნახულზედ გაცვლისა, უნდა დაღუპეს გამოუსადეგრათ, დაადგინა აღიძრას შეუამდგომლობა მიწათ-მოქმედების სამინისტროს წინაშე გორის სამაზრო ერობის გამგეობის საშუალებით, რომ მან (სამინისტრომ) ნება დართოს ასეთ პირთ ბორჯომის რაიონის მცხოვრებთ, რომელთაც აქვთ დარჩენილი დამზადებული ხველი ახობის 3—5 ვერშოკიანი ხეები და ყავარი გასცვალონ ჭირნახულზედ.

ყრილობას დაესწრო გორის სამაზრო ერობის გამგეობის წევრი ვ. ოქუა-შვილი, რომელმაც აღნიშნა, რომ საერთოდ გორის მაზრაში არც ერთი თემის ხმოსნების და გამგეობის შორის არ არის ასეთი შეთანხმებული მუშაობა, როგორც ბორჯომის თემშია და არც ერთი არ არის მოწყობილი ასე, როგორც ბორჯომის თემი.

კრიტიკა და ბიბლიოგრაფია.

ქუთაისის ერობის 1920 წლ. შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვა.

რედაქციამ მიიღო ქუთაისის სამაზრო ერობის მიერ გამოცემული 1920 წლ. შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვა. წიგნი დიდი ფორმატისაა, შიგ მოქცეულია ერობის თავმჯდომარის კ. სულაქველიძის ქუთაისის ერობის 1919 – 1920 წ. მოღვაწეობის მიმოხილვა და 1920 წლ. შემოსავალ-გასავლის აღრიცხვა, დაბეჭდილია მშვენიერ ქალაღზე, სუფთად და ლამაზად.

რედაქტორები: } გრ. ლორთქიფანიძე.
 } კ. საყვარელიძე.

გამომცემელი: ერობათა კავშირის კომიტეტი.

მიიღება ხელის მოწერა 1920 წლისათვის ორგანიზაციულ ჟურნალ

წელიწადი
პირველი

„ეროვნული“ №

წელიწადი
პირველი

ორგანო ერობათა კავშირის კომიტეტისა. ჟურნალი მიზნათ ისახავს
ეროვნის ცხოვრების თეორიულ და პრაქტიკულ საკითხების ყოველმხრივ
გარკვევა-გაშუქებას.

რედაქციისაგან:

რედაქცია სთხოვს ყველა საერო და საზოგადოდ თვითმართვე-
ლურ ერთეულებს მოგვაწოდონ ადგილობრივი ცხოვრებიდან მასალები:
მნიშვნელოვანი რეზოლიუციები და დადგენილებანი, წერილები,
სტატისტიკური ცნობები, გამოცემანი.

თანამშრომლებს ვთხოვთ წერილები დაწერილი იყოს ერთ გვერდ-
ზე მეტით და გარკვევით.

581
1920

მიიღება ხელის მოწერა გაზეთ

„**ერთობა**“-ზე

ორგანო საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ
მუშათა პარტიის ცენტრალური კომიტეტისა.

გაზეთი ღირს თვეში 250 მანეთი, ცალკე ნომერი ყვიღან
10 მანეთი

რედაქცია და კანტორა იმყოფება: ერთობის ქ. № 4

ტელეფონი 16—62.

ფასი 100 მან.
